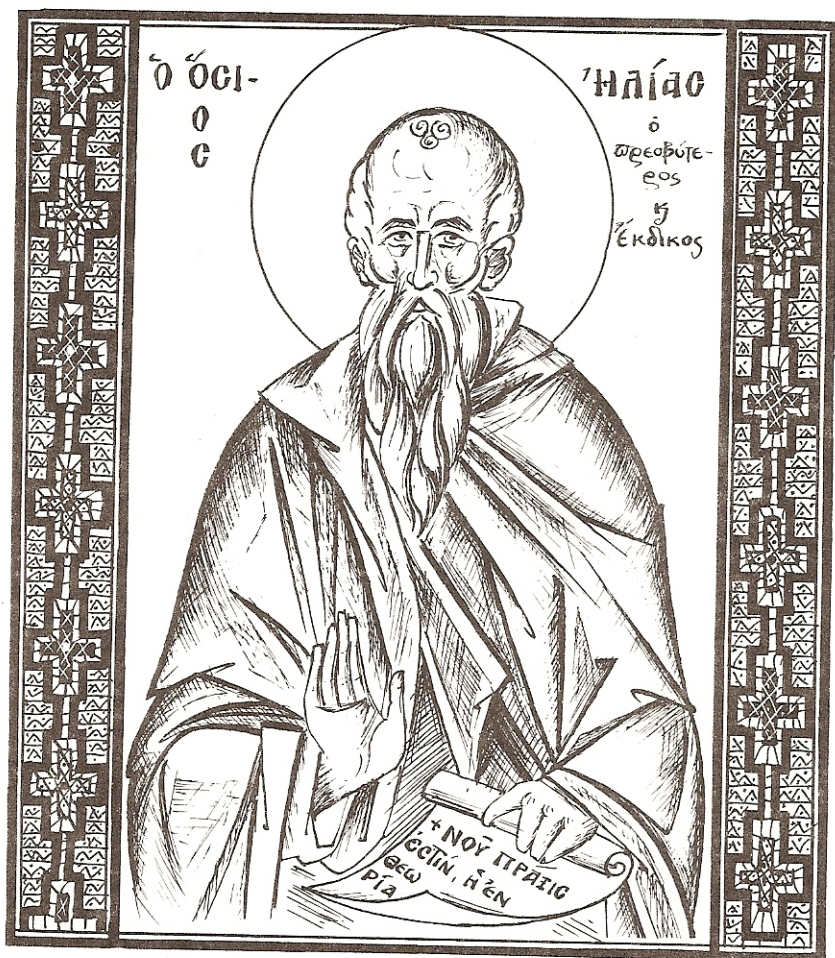

ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ

ΤΟΜΟΣ

Γ

ΟΣΙΟΣ ΗΛΙΑΣ Ο ΠΡΕΣΒΥΤΕ- ΡΟΣ ΚΑΙ ΕΚΔΙΚΟΣ

Σύντομη βιογραφία

Ὁ Ἡλίας, ὁ θεὸς αὐτὸς πατέρας, ὁ ἐπονομαζόμενος Ἐκδικος, μᾶς εἶναι ἄγνωστο ἂν εἶναι ὁ Ἡλίας ὁ Κρήτης, ὁ σχολιαστὴς τῶν θεολογικῶν λόγων τοῦ ἁγίου Γρηγορίου, ἢ κάποιος ἄλλος. Ἀλλά, ὅπως ὁ τεχνίτης κρίνεται ἀπὸ τὰ ἔργα του, ἂν κρίνομε κι αὐτὸν ἀπὸ τὰ παρόντα κεφάλαιά του,

ἦταν ἄνθρωπος πὸν ἔφτασε ὅσο λίγοι στὸ ἄκρο τῆς σοφίας, καὶ τῆς κοσμικῆς καὶ πολὺν περισσότερο τῆς δικῆς μας, πὸν εἶναι ἀνώτερη. Γιατὶ ἕνας ἄνθρωπος μὲ κρίση μπορεῖ εὐκόλα ν' ἀντιληφθεῖ ἀπὸ αὐτὰ τῆ δύναμη τῶν λόγων του καὶ τὴ δόξα τῆς ἀρετῆς πὸν ἀπέκτησε.

Αὐτὰ τὰ κεφάλαια ἐξετάσαμε κι ἐμεῖς καὶ θαυμάσαμε τὸν ἄφθονο καρπὸ τῆς ἠθικῆς καὶ γνωστικῆς διδασκαλίας πὸν περιέχουν, ἀλλὰ καὶ ἀπολαύσαμε, σὰν κάποιο φύλλωμα πὸν δίνει σκέπη στὸν καρπὸ κι ἀποτελεῖ θέαμα ὑπέροχο, τὴ χάρη τῶν μεταφορῶν καὶ τῶν ωραίων λέξεων, μὲ τὴν ὁποία τὰ στόλισε ἄριστα ὁ συγγραφέας τους. Αὐτὰ προσφέρομε φιλόφρονα στοὺς φιλιαναγνώστες καὶ τοὺς παρακαλοῦμε μὲ ἀγάπη νὰ μποῦν στὸ ἀνθισμένο καὶ μυρωμένο αὐτὸ λιβάδι, τὸ σκεπασμένο ἀπὸ πολλὰ καὶ ψηλὰ ἀναδενδράδες πνευματικῶν λόγων καὶ κατάρρυντο ἀπὸ καθαρότατα νερὰ θείας σοφίας, καὶ νὰ καθίσουν στὴ σκιά του. Ἔτσι δὲ θὰ εὐχαριστηθοῦν μονάχα τὰ ρόδια τῆς πρακτικῆς ἀσκήσεως, ἀλλὰ θὰ ἀπολαύσουν πλουσιοπάροχα καὶ τὰ ἀκρόδρα τῆς θεωρίας —γιὰ νὰ ἐκφραστῶ σύμφωνα μὲ τὸ Ἄσμα (Ἄσμ. 4, 13).

Εἰσαγωγικὰ σχόλια

Μέχρι τὸν περασμένο αἰῶνα ἐταυτίζετο ὁ μητροπολίτης Κρήτης Ἡλίας, τιτουλάριος τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως ὡς Ἐκδικος, μὲ τὸν πρεσβύτερο Ἡλία τὸν ὑμνογράφου καὶ συγγραφέα τοῦ Ἀνθολογίου τῶν 109 κεφαλαίων, πὸν συγκροτοῦν τὸ «Γνωμικὸν φιλοσόφων σπουδαίων». Ἡ ταύτιση ὀφείλετο ὄχι μονάχα στὴν ὁμωνυμία, ἀλλὰ καὶ στὴ χρονικὴ γειτνίαση· ὁ πρῶτος ἔζησε τὸν 12ο καὶ ὁ δεύτερος τὸν 11ο αἰῶνα, ὅπως τοὺς θέλει ἡ μέχρι τώρα ἐπιστημονικὴ ἔρευνα.

Ἀπὸ τὸ περιεχόμενο καὶ τὴ φραστικὴ δομὴ τῶν κεφαλαίων προκύπτει, ὅτι πρόκειται περὶ ἀγιωτάτου ἀνδρός, μετόχου βαθειᾶς ἑλληνικῆς παιδείας, ἀλλὰ καὶ ἐντριβεστάτου μελετητοῦ τῶν θείων Γραφῶν. Πέρα ἀπὸ τίς κοινὲς ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι ἐμπειρίες, ὁ ὁσιώτατος πρεσβύτερος Ἡλίας, παραθέτει τὴ φιλοσοφικὴ σκέψη του, διαποτισμένη μὲ τὴν παραδοσιακὴ πνευματικότητα καὶ τὴν ὀρθόδοξη θεολογία, τὴν ὁποία ἐνδύει μὲ συλλογιστικὲς διατυπώσεις καὶ μὲ ὠραῖα ἀλληγορικὰ σχήματα. Ἔτσι ὁ λόγος του ἀποβαίνει δυσνόητος, ἀλλ' ὄχι ἀκατάληπτος, στρυφνὸς ἀλλὰ καὶ μεστός ἀπὸ χάρη Θεοῦ.

Ὁ τίτλος τοῦ Ἀνθολογίου εἶναι βαρυσήμαντος καὶ δὲν πρέπει νὰ μᾶς παρασύρει, ὅτι εἶναι πράγματι Ἀνθολόγιον Γνωμικῶν φιλοσόφων σπουδαίων. Φαίνεται μᾶλλον, ὅτι ὁ ἀγιώτατος συγγραφέας θέλησε νὰ ἀποκρύψει τὸν ἑαυτό του, ἀφοῦ μάλιστα ἐξαιρεῖ τόσο πολὺ τὴν ταπεινώση, σὰν τὴ μοναδικὴ ἀρετὴ πού ἀρκεῖ γιὰ τὴ σωτηρία. Ἄλλωστε ἡ ἐνόητος τῶν νοημάτων, ἡ ἀκρίβεια στὶς ἐμπειρικὲς διατυπώσεις του, ἡ τάξη στὴν ἱεραρχία τῶν παθῶν καὶ τῶν ἀρετῶν, τὸ ὕφος τὸ ἀποίικιλο, ἡ ἀρρενωπὴ του σκέψη, ἡ ἐκλεκτικότης στὴν ἐπιλογή τῶν λέξεων, ἡ ἐπαγωγὴ τοῦ

λόγου του, ὅλα αὐτὰ προϋποθέτουν ἓνα μόνο φιλόσοφο νοῦ, μία καρδιά ἀγιασμένη, μία ψυχὴ ἀπαθὴ καὶ μία ἐνότητα ἐμπειριῶν.

Ὅλα τὰ κεφάλαια εἶναι μεστὰ ἀπὸ χάρη Θεοῦ καὶ ἐπεξεργασμένα ἀπὸ ἓνα πολὺ ἐκλεπτυσμένο μὲ μιὰ ὑψηλὴ παιδεῖα νοῦ, ποὺ φανερὰ ἐλλάμπεται ἀπὸ τὶς ἀστραπὲς τοῦ ἐνεργοῦντος στὴ βαθεῖα καρδιά του Ἁγίου Πνεύματος.

Τὰ θέματά του εἶναι κλασσικὰ στοὺς Νηπτικούς φωστῆρες τῆς Ἐκκλησίας, προορισμένα νὰ καθοδηγήσουν, νὰ διδάξουν, νὰ φωτίσουν τοὺς μοναχοὺς καὶ ὅλους τοὺς χριστιανοὺς. Θέματα γιὰ τὰ ψεκτὰ πάθη, τὶς θεῖες ἀρετές, τοὺς πολέμους ἀπὸ τὸν διάβολο καὶ τὸν κόσμο, ἀνάλυση τῆς φύσεως τῆς ψυχῆς, τῶν ιδιοτήτων τῆς, τῆς ἐλευθερίας τῆς, προβλήματα προαιρέσεως καὶ βουλήσεως, ἡ ἐνέργεια τῆς θείας χάριτος στὴν ψυχὴ, ἡ τρεπτότης καὶ ἡ ἀτρεφία τοῦ ἀγωνιζομένου μοναχοῦ, ἀποχρώσεις τοῦ καλοῦ καὶ τῶν κακιῶν, ἀσκητισμὸς ὡς ἀναγκαῖα πρακτικὴ, προβλήματα πνευματικῶν θεωριῶν, γνωρίσματα γνησιότητος τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς καὶ θεωμένων ψυχῶν καὶ σωμάτων. Καὶ ὅλα αὐτὰ σὲ μιὰ γλώσσα ἀριστοκρατικὴ, σὲ μιὰ φράση ποὺ θυμίζει ἀριστουργήματα λογοτεχνίας καὶ μὲ μιὰ ἐμβάθυνση φιλοσοφικὴ ἐνὸς καθαροῦ νοῦ, ποὺ ἐνεργεῖται ἀπὸ θεῖες προσωπικὲς καὶ πολύπτυχες ἐμπειρίες, μορφοποιημένες σὲ ἀλληγορικὲς καὶ μεταφορικὲς διατυπώσεις.

Στὴν ἐποχὴ ποὺ ἔζησε καὶ ἀγίασε τὴν ὑπόστασή του, ὑπῆρχε πλούσια ἀσκητικὴ καὶ νηπτικὴ γραμματεία, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀσφαλῶς ἀντλήσε πολλὰ στοιχεῖα ὁ πρεσβύτερος ὄσιος Ἡλίας. Ἄλλὰ τὰ στοιχεῖα αὐτὰ ἐβεβαίωσαν ἀπλῶς τὴ γνησιότητα τῆς προσωπικῆς του πείρας, ποὺ ἐνσωματώθηκε στὴ μακραίωνα πνευματικὴ παράδοση, διατηρουμένης τῆς φηλαφητῆς στὰ κεφάλαιά του ιδιοτυπίας, ποὺ ἐγγίζει τὰ ὅρια τῆς πρωτοτυπίας. «Γεῦσασθε καὶ ἴδετε» πνευματικότητα καὶ κάλλος.

Γνωμικὸ ἀνθολόγιο σπουδαίων φιλοσόφων

Πηγή που ἀναβλύζει δροσιάς ἠθικῆς λόγια
μπορεῖς νὰ βρεῖς δῶ μέσα, ἂν γνήσια ἀναζητήσεις.

Κάθε Χριστιανὸς που πιστεύει σωστὰ στὸ Θεό, ὀφείλει νὰ μὴν εἶναι ἀμέριμνος, ἀλλὰ πάντοτε νὰ προσδοκᾷ καὶ νὰ περιμένει πειρασμό, γιὰ νὰ μὴν παραξενεύεται, οὔτε νὰ ταράζεται ὅταν ἔρθει, ἀλλὰ νὰ ὑπομένει εὐχαρίστως τὸ βάρος τῆς θλίψεως καὶ νὰ ἐννοεῖ τί λέει, ψάλλοντας μαζί μὲ τὸν Προφήτη: «Ἵψόβαλέ με, Κύριε, σὲ δοκιμασίες καὶ πειρασμούς»¹. Δὲν εἶπε ὁ προφήτης ὅτι «ἡ παιδαγωγία σου μὲ κατέβαλε», ἀλλὰ ὅτι «μὲ ἀνόρθωσε τελειῶς»².

2. Ἄρχῃ τῶν καλῶν εἶναι ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ, καὶ τέλος ὁ πόθος Του.

3. Ἄρχῃ κάθε καλοῦ εἶναι ὁ ἔμπρακτος λόγος καὶ ἡ ἔλλογη πράξη. Γι' αὐτὸ οὔτε ἡ πράξη χωρὶς λόγο εἶναι καλή, οὔτε λόγος χωρὶς πράξη.

4. Πράξη τοῦ σώματος εἶναι ἡ νηστεία καὶ ἡ ἀγρυπνία. Τοῦ στόματος, ἡ φαλμωδία, ἡ προσευχή καὶ ἡ σιωπή, ἡ πολυτιμότερη ἀπὸ τὸ λόγο. Πράξη τῶν χειρῶν εἶναι ὅσα αὐτὰ κάνουν χωρὶς γογγυσμό· τῶν ποδιῶν, ἐκεῖνο που διανύουν μὲ τὴν πρώτη παρακίνηση.

5. Ἄπ' ὅλα αὐτὰ προηγεῖται ἡ εὐσπλαχνία καὶ ἡ ἀλήθεια. Αὐτὲς γεννοῦν τὴν ταπείνωση καὶ τὴν διάκριση που, κατὰ τοὺς Πατέρες, προέρχεται ἀπὸ αὐτὴν. Χωρὶς διάκριση, οὔτε ὁ λόγος, οὔτε ἡ πράξη πετυχαίνουν τὸ σκοπὸ τους. Ἡ μὲν πράξη που περιφρονεῖ τὸ ζυγὸ τοῦ λόγου, περιπλανιέται ἐδῶ κι ἐκεῖ γύρω ἀπὸ ἀνώφελα πράγματα σὰν δαμάλι. Ὁ δὲ λόγος που ἀπορρίπτει τὰ σεμνὰ ἐνδύματα τῆς πρακτικῆς, δὲν εἶναι εὐπρεπής, καὶ ἂν ἀκόμη παίρνει αὐτὸ τὸ σχῆμα.

6. Ἡ ἀνδρεία ψυχῆ, σὰν γυναίκα που κρατεῖ ἀναμμένα δύο λυχνάρια, τὸ πρακτικὸ καὶ τὸ θεωρητικὸ, σὲ ὅλη της τὴ ζωὴ, πράττει ὅσα ὀφείλει. Τὰ ἀντίθετα πράττει ἐκεῖνη που ἔχει παραδοθεῖ στὶς ἡδονές.

7. Δὲν ἀρκεῖ στὴν ψυχῆ, γιὰ νὰ ἀπαλλαγεῖ τελειῶς ἀπὸ τὴν κακία, ἡ ἐκούσια κακοπάθεια, ἂν δὲν ἀντέχει ὅταν πυρώνεται ἀπὸ τὴν ἀκούσια. Γιατὶ ἂν ἡ ψυχῆ, σὰν κάποιος ξίφος, δὲν κατεργαστεῖ περνώντας διαδοχικὰ ἀπὸ φωτιά καὶ νερό³, δηλαδὴ ἀπὸ ἐκούσιους καὶ ἀκούσιους πόνους, δὲν μπορεῖ νὰ διατηρηθεῖ ἄθραυστη στὰ χτυπήματα ἐκείνων που τῆς συμβαίνουν.

8. Ὅπως οἱ καθολικότερες αἰτίες τῶν ἐκουσίων πειρασμῶν εἶναι τρεῖς, ἡ ὑγεία, ὁ πλοῦτος καὶ ἡ δόξα, ἔτσι εἶναι τρεῖς καὶ τῶν ἀκουσίων, οἱ ζημιές,

1. Ψαλμ. 25, 2.

2. Ψαλμ. 17, 36.

3. Ψαλμ. 65, 12.

οἱ κατηγορίες, οἱ ἀσθένειες. Αὐτὰ σέ ἄλλους προξενοῦν κατάρτιση, ἐνῶ σέ ἄλλους καταστροφή.

9. Μὲ τὴν ψυχὴ συνδέεται ἡ ἐπιθυμία καὶ ἡ λύπη, ἐνῶ μὲ τὸ σῶμα, ἡ ἡδονὴ καὶ ὁ πόνος. Αἰτία τοῦ πόνου εἶναι ἡ ἡδονή, γιατί θέλοντας νὰ ἀποφύγομε τὴν ἐπίπονη αἴσθησι τῆς οὐδύνης, καταφεύγομε στὴν ἡδονή. Αἰτία τῆς λύπης εἶναι ἡ ἐπιθυμία.

10. Ὁ ἐνάρετος ἔχει τὸ καλὸ ἐνδιάθετο, ἐνῶ ὁ κενόδοξος τὸ ἔχει ἐπίπλαστο. Τὸ κακὸ ἀγγίζει τὸν ἀγωνιστὴ ἐπιφανειακά, ἐνῶ ὁ φιλήδονος τὸ ἔχει σὲ βάθος.

11. Πράξις τῆς ψυχῆς εἶναι ἐγκράτεια ποὺ ἐνεργεῖται μὲ ἀπλότητα, καὶ ἀπλότητα μὲ ἐγκράτεια.

12. Πράξις τοῦ νοῦ εἶναι προσευχὴ ἐνωμένη μὲ θεωρίαν καὶ θεωρίαν ἐνωμένη μὲ προσευχή.

13. Ἐκεῖνος ποὺ μισεῖ τὸ κακὸ, πέφτει σ' αὐτὸ λίγες φορὲς καὶ χωρὶς νὰ τὸ ἐπιδιώκει. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ εἶναι προσηλωμένος στὶς αἰτίαι τοῦ κακοῦ, πέφτει σ' αὐτὸ πολλὰς φορὲς καὶ κατὰ διάθεση.

14. Ὅσοι δὲ μετανοοῦν μὲ τὴν πρόθεσίν τους, αὐτοὶ καὶ ἀμαρτάνουν συνεχῶς. Ὅσοι ἀμαρτάνουν χωρὶς νὰ θέλουν, αὐτῶν ἡ μετάνοια εἶναι συνειδητὴ καὶ ἡ αἰτία τῆς (ἡ ἀμαρτία) ὄχι συχνή.

15. Ἡ αἴσθησι καὶ ἡ συνείδησι ἄς συνοδεύουν τὸν προφορικὸ λόγον, γιὰ νὰ βρῆσκαται ἀνάμεσά τους ὁ εἰρηνικὸς καὶ θεῖος λόγος χωρὶς νὰ ντρέπεται ἀπὸ τὴν αὐθάδεια ἢ τὴν ὑπερβολὴ τῶν λεγομένων.

16. Ἐκεῖνος ποὺ δὲ βλάπτει μὲ τὰ ἔργα τὴν ψυχὴ του, δὲ σημαίνει ὅτι τὴ φύλαξε ἀμόλυντη καὶ ἀπὸ τὰ λόγια. Οὔτε πάλι ἐκεῖνος ποὺ τὴ φύλαξε ἀπὸ λόγια, δὲν τὴ μόλυνε καὶ μὲ ἀκάθαρτους λογισμοὺς. Γιατί ἡ ἀμαρτία γίνεταί μὲ τρεῖς τρόπους.

17. Δὲ θὰ μπορέσεις νὰ δεῖς τὸ πρόσωπον τῆς ἀρετῆς ἐφόσον κοιτάζεις μ' εὐχαρίστησι τὸ πρόσωπον τῆς κακίας. Τότε θὰ σοῦ φανεῖ μισητὸ τὸ πρόσωπον τῆς κακίας, ὅταν ἀποξενώσεις τὴ γεύσι ἀπὸ ἐπιθυμητὰς ἀπολαύσεις καὶ τὴν ὄρασι ἀπὸ ἐπιθυμητὰς μορφάς.

18. Οἱ δαίμονες πολεμοῦν τὴν ψυχὴ μὲ τοὺς λογισμοὺς πρῶτα, κι ὄχι μὲ τὰ πράγματα· τὰ πράγματα τὴν πολεμοῦν μόνον τους. Αἰτία τοῦ πολέμου τῶν πραγμάτων εἶναι ἡ ἀκοή καὶ ἡ ὄρασι, ἐνῶ τῶν λογισμῶν, ἡ συνήθεια καὶ οἱ δαίμονες.

19. Τὸ πεδίο ὅπου ἀμαρτάνει ἡ ψυχὴ εἶναι τριπλό: τὰ ἔργα, τὰ λόγια καὶ οἱ λογισμοί. Τὸ καλὸ τῆς ἀναμαρτησίας εἶναι ἕξαπλό: πρέπει νὰ διατηροῦμε ἀναμάρτητες τίς πέντε αἰσθήσεις καὶ τὸν προφορικὸ λόγον. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἀμαρτάνει σ' αὐτά, εἶναι τέλειος ἄνθρωπος καὶ ἔχει τὴ δύναμη νὰ χαλιναγωγῆσει⁴ καὶ τὰ λοιπὰ μέρη τῆς ψυχῆς.

4. Ἰακ. 3, 2.

20. Τὸ ἄλογο μέρος τῆς ψυχῆς δέχεται ἐξαπλή διαίρεση: στὶς πέντε αἰσθήσεις καὶ στὸν προφορικὸ λόγον. Ὁ τελευταῖος, ὅταν εἶναι ἀπαθής, δὲν παύει νὰ εἶναι τέτοιος-στὸν ἄνθρωπον ποὺ ὑπόκειται σὲ πάθη· ὅταν ὁμοῦς εἶναι ἐμπαθής, κάνει ἐκδηλὴ τὴν κακία τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ.

21. Οὔτε τὸ σῶμα μπορεῖ νὰ καθαρθεῖ χωρὶς νηστεία καὶ ἀγρυπνία, οὔτε ἡ ψυχὴ χωρὶς εὐσπλαχνία καὶ ἀλήθεια· ἀλλὰ οὔτε κι ὁ νοῦς χωρὶς ὁμιλία καὶ θεωρία Θεοῦ. Αὐτὰ τὰ ζεύγη ἐδῶ εἶναι πάρα πολὺ σημαντικά.

22. "Όταν ἡ ψυχὴ περιστοιχίζεται μ' αὐτὲς τὶς ἀρετές, κάνει ἀπὸ παντοῦ ἀπρόσβλητο στοὺς πειρασμοὺς τὸ φρούριό της, ποὺ εἶναι ἡ ὑπομονή. Γιατὶ λέει ἡ Γραφή: «Μὲ τὴν ὑπομονή σας κερδίζετε τὶς ψυχές σας»⁵. Διαφορετικά, σὰν πόλη χωρὶς τείχη, καὶ ἀπὸ κρότους μακρινοὺς ἀκόμη σείεται μὲ τοὺς μοχλοὺς τῆς δειλίας.

23. "Όσοι εἶναι φρόνιμοι στὰ λόγια, δὲν εἶναι ἀπαραίτητα καὶ στοὺς λογισμοὺς· οὔτε ὅσοι εἶναι φρόνιμοι στοὺς λογισμοὺς, εἶναι φρόνιμοι καὶ κατὰ τὴν ἐξωτερικὴ αἴσθηση. Γιατὶ ἂν καὶ εἶναι ὅλοι φόρου ὑποτελεῖς στὴν αἴσθηση, δὲν πληρώνουν ὥστόσο ὅλοι τὸν ἴδιον φόρον· οἱ περισσότεροι, ἀπὸ ἀφέλεια, δὲ γνωρίζουν νὰ τῆς ἀποδίδουν τὴν τιμὴ ποὺ αὐτὴ ἀπαιτεῖ.

24. Ἡ φρόνηση εἶναι ἐνιαία στὴ φύση της, ὥστόσο κομματιάζεται σὲ διάφορα κομμάτια, γιατί σὲ ἄλλον δίνεται μεγαλύτερο τμήμα της καὶ σὲ ἄλλον μικρότερο. Αὐτὸ γίνεται ἕως ὅτου αὐξηθεῖ ἡ πρακτικὴ ἀρετὴ καὶ, συμβαδίζοντας μὲ τὶς γενικὲς ἀρετές, ὀλοκληρώσει τὸ καλὸ ποὺ ἀντιστοιχεῖ στὴν κάθε μιά τους. Γιατὶ οἱ περισσότεροι, ἀνάλογα μὲ τὴν ἔλλειψη τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς, ἔχουν καὶ τὴ φρόνηση.

25. Γιὰ ὅσα εἶναι κατὰ φύση, λίγοι θὰ βρεθοῦν φρόνιμοι, ἐνῶ στὰ παρὰ φύση, πολλοί. Γιατὶ, ἀπὸ δέος πρὸς τὰ παρὰ φύση, ἀδειασαν ὅλη τὴ φυσικὴ φρόνησή τους καὶ ἔχουν γιὰ τὰ κατὰ φύση λίγη φρόνηση. Τὴν περισσότερη τὴ διαθέτουν στὰ περιττὰ καὶ ὄχι ἐκ φύσεως ἀξιεπαινα.

26. Ἐστιάτορες στὴν εὐλογία σιωπῆ εἶναι ὁ καιρὸς μαζὶ μὲ τὸ μέτρο. Τὸ λαμπρὸ συμπόσιο εἶναι ἡ ἀλήθεια. Ὅποτε ὁ πατέρας τοῦ ψεύδους διάβρολος ἔρχεται στὴν ψυχὴ ποὺ ἔχει ἀποδημήσει ἀπὸ τὰ ὑλικά, καὶ δὲν βρίσκει τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἐπιζητεῖ.

27. Ἀληθινὸς ἐλεήμων εἶναι ὅχι ἐκεῖνος ποὺ δίνει θεληματικὰ τὰ περιττὰ, ἀλλὰ ἐκεῖνος ποὺ ἀφήνει ἀκόμη καὶ τὰ ἀναγκαῖα σ' αὐτοὺς ποὺ τοῦ τὰ ἀρπάζουν.

28. "Άλλοι, μὲ τὸν ὑλικὸ πλοῦτον ἀποκτοῦν τὸν ἄυλον πλοῦτον μέσω τῆς ἐλεημοσύνης. "Άλλοι ἀπορρίπτουν τὸν ὑλικὸ πλοῦτον μὲ τὸν ἄυλον, ἐπειδὴ κατάλαβαν ὅτι ὁ ἄυλος εἶναι ποὺ δὲν χάνεται.

29. "Όλοι ἐπιθυμοῦν νὰ πλουτοῦν στὰ ἀγαθὰ. Λυπᾶται ὁμοῦς ἐκεῖνος ποὺ, ἐνῶ πλούτισε στὰ θεῖα, δὲν τοῦ παραχωρήθηκε νὰ χαρεῖ περισσότερο τὸν πλοῦτον αὐτό.

30. Ἡ ψυχὴ φαίνεται ὑγιῆς ἐξωτερικά, ἀλλὰ ἡ ἀρρώστια τῆς συνήθως κρύβεται στὸ βάθος τῆς αἰσθήσεως. "Ἄν τώρα πρέπει ὀπωσδήποτε νὰ βγεῖ ἔξω ἡ ἀρρώστια μὲ τὴν ἐπανάληψη τῶν ἐλέγχων, καὶ νὰ μπεῖ μέσα ἡ ὑγεία μὲ τὸν ἀνακαινισμό τοῦ νοῦ, εἶναι ἀνόητος ἐκεῖνος ποὺ ἀποκρούει τοὺς ἐλέγχους καὶ δὲν ντρέπεται νὰ εἶναι ξαπλωμένος πάντοτε στὸ νοσοκομεῖο τῆς ἀναισθησίας.

31. Μὴ θυμώσεις ἐναντίον ἐκείνου ποὺ σὲ χειροῦργησε χωρὶς νὰ θέλεις μὲ τοὺς ἐλέγχους του· κοίταξε τὴν ἀηδία ποὺ ἔβγαλε ἀπὸ μέσα σου, ἐλεεινολόγησε τὸν ἑαυτὸ σου καὶ μακάρισε ἐκεῖνον ποὺ σοῦ ἔγινε πρόξενος αὐτῆς τῆς ὠφέλειας κατὰ θεῖα οἰκονομία.

32. Μὴ γιὰ κάποιον κακὸ ἀπελπιστεῖς μὲ τὴν ἀρρώστια σου, σὺ ποὺ ἐπιμελεῖσαι τὴν ὑγεία τῆς ψυχῆς σου· ἀλλὰ μὲ τὰ πιὸ δραστικά φάρμακα τῆς φιλοπονίας, φεύγα μακριὰ ἀπ' αὐτήν.

33. Μὴν ἀποφύγεις ἐκεῖνον ποὺ σοῦ δίνει καίριο πλήγμα μὲ τὸν ἐλεγχό του· πλησίασέ τον, καὶ θὰ σοῦ δείξει πόσο καλὸ εἶναι ἐκεῖνο ποὺ καθαρίζει τὴν αἴσθησή σου. Καὶ θὰ φᾶς τὸ γλυκὸ προσφάγι τῆς ὑγείας, ἀφοῦ πρῶτα καταναλώσεις τὴν πικρία ποὺ ἀπέριπτες.

34. Ὅσο αἰσθάνεσαι τοὺς πόνους, τόσο περισσότερο νὰ δέχεσαι ἐκεῖνον ποὺ μὲ τοὺς ἐλέγχους του σοῦ τοὺς ὑποδεικνύει. Σοῦ γίνεται αἴτιος τέλειας καθάρσεως, χωρὶς τὴν ὁποία ὁ νοῦς δὲν μπορεῖ νὰ μπεῖ στὸν καθαρὸ χῶρο τῆς προσευχῆς.

35. Ὅταν ἐλέγχεται κανεὶς, ἢ πρέπει νὰ σωπαίνει ἢ νὰ ἀπολογεῖται μὲ ἡπιότητα στὸν κατήγορό του. Ὅχι γιὰ νὰ ὑποστηρίξει τὰ δικά του ὁ ἐλεγχόμενος, ἀλλὰ γιὰ νὰ διορθώσει ἴσως τὸ σφάλμα ἐκείνου ποὺ τὸν ἐλέγχει χωρὶς νὰ ξέρει.

36. Ὅποιος λυπηθεῖ ἀπὸ τὸν δίκαιο ἐλεγχὸ κάποιου καί, πρὶν προσκληθεῖ ἀπὸ αὐτόν, ζητήσῃ συγχώρηση, δὲν χάνει τίποτε ἀπ' ὅσα τοῦ ἀνήκουν. Ἐκεῖνος ποὺ ζήτησε συγχώρηση μετὰ τὴν πρόσκληση, ἔχασε τὸ μισὸ καρπὸ. Ἐκεῖνος πάλι ποὺ ἡ λύπη ἀπὸ τὸν ἐλεγχὸ ποτέ δὲν τὸν ὀδηγεῖ στὸ νὰ ἐγκαταλείφει τοὺς ἄλλους καὶ νὰ ἀπομονωθεῖ στὸν ἑαυτὸ του, κέρδισε ὅλη τὴν προκαταβολή, ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ σὲ κάθε τι ρίχνει τὸ σφάλμα πάνω του, παίρνει καὶ μισθό.

37. Οὔτε ὁ ὑπερήφανος ἔχει ἐπίγνωση τῶν ἐλαττωμάτων του, οὔτε ὁ ταπεινὸς τῶν ἀρετῶν του. Τὸν πρῶτο τὸν καλύπτει κακὴ ἀνοησία, ἐνῶ τὸν ἄλλο θεάρεστη ἄγνοια.

38. Ὁ ὑπερήφανος δὲ θέλει νὰ μετριάται στὰ καλὰ μὲ τοὺς ἴσους του. Σὲ σύγκριση ὅμως μὲ ὅσους τὸν ξεπερνοῦν στὰ ἐλαττώματα, θεωρεῖ τὸ δικό του ὑποφερτό.

39. Ὁ φόγος κάνει τὴν ψυχὴ στερεή, ἐνῶ ὁ ἔπαινος τὴν κάνει χαλαρὴ καὶ ὀκνηρὴ στὰ καλὰ.

40. Βάση τοῦ πλούτου εἶναι τὸ χρυσάφι, ἐνῶ τῆς ἀρετῆς, ἡ ταπεινώση. Ὅπως λοιπὸν ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἔχει χρυσάφι εἶναι φτωχός, καὶ ἄς μὴ φαίνεται ἐξωτερικά, ἔτσι καὶ χωρὶς ταπεινώση, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἐνάρετος ἐκεῖνος ποὺ ἀγωνίζεται.

41. Χωρὶς χρυσό, ὁ ἔμπορος δὲν εἶναι ἔμπορος, καὶ ἄς εἶναι πολὺ ἐπιτήδειος γιὰ τὸ ἐμπόριο. Ἐτσι καὶ χωρὶς ταπεινοφροσύνη δὲν μπορεῖ νὰ ἀποκτήσει ὁ ἀσκητῆς τὰ καλὰ τῆς ἀρετῆς, ἀκόμη καὶ ἂν ἔχει πάρα πολὺ μεγάλη πεποίθηση στὴ φρόνησή του.

42. Ἐκεῖνος ποὺ ἀνεβαίνει στὴν ταπεινοφροσύνη, χαμηλώνει τὴν ἰδέα ποὺ ἔχει γιὰ τὸν ἑαυτό του, ἐνῶ τὴ μεγαλώνει ὅποιος δὲν ἔχει ταπεινοφροσύνη. Αὐτός, οὔτε νὰ παραβάλλεται μὲ τοὺς τελευταίους δὲν καταδέχεται, καὶ γι' αὐτὸ λυπᾶται ὅταν δὲν τοῦ δίνουν τὴν πρωτοκαθεδρία.

43. Εἶναι καλὸ, ὁ ἀγωνιστῆς νὰ ἔχει μικρότερη ἰδέα γιὰ τὸν ἑαυτό του ἀπ' ὅσο ἀναλογεῖ στὴν πνευματικὴ ἐργασία του, νὰ πράττει ὅμως ἀνώτερα ἀπὸ τὴ δειλία του. Ἐτσι καὶ στοὺς ἀνθρώπους θὰ εἶναι σεβάσμιος, καὶ μπροστὰ στὸ Θεὸ θὰ εἶναι ἐργάτης ποὺ δὲν θὰ ντρέπεται γιὰ τὸ ἔργο του.

44. Ὅποιος φοβᾶται μὴ βρεθεῖ χῶρια ἀπὸ ἐκείνους ποὺ παρακάθονται στὴν αἴθουσα τοῦ γάμου⁶, πρέπει ἢ ὅλες τὶς ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ νὰ κατορθῶνει, ἢ νὰ ἐπιμελεῖται μίαν ἀπ' αὐτές, τὴν ταπεινοφροσύνη.

45. Ἀνάμειξε μὲ τὴν ἀπλότητα τὴν ἐγκράτεια καὶ ζέψε μαζὶ μὲ τὴν ταπεινοφροσύνη τὴν ἀλήθεια· τότε θὰ γίνεις ὁμοτράπεζος τῆς δικαιοσύνης, στὸ τραπέζι τῆς ὁποίας ἀγαπᾶ νὰ παρακάθεται κάθε ἄλλη ἀρετῆ.

46. Ἡ ἀλήθεια χωρὶς τὴν ταπεινοφροσύνη εἶναι τυφλή. Γι' αὐτὸ καὶ μεταχειρίζεται τὴν ἀντιλογία σὰν χειραγωγό της, γιὰ νὰ στηριχθεῖ πάνω της ὅταν ἀγωνίζεται γιὰ κάτι· δὲ βρίσκει ὅμως ἄλλο ἀπὸ τὸ νὰ ὀχυρωθεῖ στὴν μνησικακία.

47. Τὸ ἀγαθὸ ἦθος μαρτυρεῖ τὴν ὠραιότητα τῆς ἀρετῆς, ἐνῶ ἡ σταθερότητα τῶν μελῶν, τὴν εἰρηνικὴ ψυχῆ.

48. Πρῶτο καλὸ εἶναι τὸ νὰ μὴ σφάλλει κανεὶς πουθενά· δεύτερο, τὸ νὰ μὴν κρύβει ἀπὸ ντροπὴ τὸ σφάλμα του, οὔτε πάλι νὰ καυχιέται γι' αὐτό, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ ταπεινώνεται καὶ ὅταν τὸν κατηγοροῦν νὰ κατηγορεῖ καὶ αὐτὸς τὸν ἑαυτό του καὶ νὰ δέχεται μὲ προθυμία τὸ ἐπιτίμιο. Ἄν δὲ γίνεται αὐτό, ὅποια προσφορὰ στὸ Θεὸ εἶναι ἀνίσχυρη.

49. Κοντὰ στὴ θεληματικὴ κακοπάθεια, πρέπει νὰ δέχεται κανεὶς εὐχαρίστως καὶ τὴν ἀθέλγητη, ποὺ προέρχεται ἀπὸ τοὺς δαίμονες, ἀπὸ ζημίες καὶ ἀπὸ ἀσθένειες. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν τὰ δέχεται αὐτὰ μὲ εὐχαρίστηση, ἀλλὰ τὰ ἀπωθεῖ μὲ δυσαρέσκεια, εἶναι ὅμοιος μ' ἐκεῖνον ποὺ δὲν θέλει νὰ τρώει τὸ φωμί του μὲ ἄλατι, ἀλλὰ μόνο μὲ μέλι. Αὐτὸς δὲν ἔχει διαρκῶς σύντροφο τὴν ἡδονή, ἔχει ὅμως πάντα γείτονα τὸν κόρο.

6. Ματθ. 22, 10.

50. Ἐνῶ εἶναι κύριος, παρουσιάζεται με ἐμφάνιση δούλου ἐκεῖνος ποῦ με ἔνθεα λόγια πλύνει τὸ σχισμένο ροῦχο τοῦ πλησίον, ἢ τὸ ράβει με τὴ μετὰδοση τῶν δικῶν του καλῶν. Ὅποιος ὅμως τὸ κάνει αὐτό, ἄς προσέχει μὴ τυχὸν δὲν τὸ κάνει ὡς δούλος, καὶ χάσει ἀπὸ κενοδοξία καὶ τὸ μισθὸ καὶ τὸ ἀξίωμα ποῦ ἔχει.

51. Ἡ πίστη εἶναι ποῦ δίνει ὑπόσταση σ' ὅσα ἐλπίζομε⁷, ὅπως καὶ ἡ φρόνηση στὴν φυχὴ καὶ ἡ ταπεινώση στὴν ἀρετὴ. Καὶ εἶναι παράδοξο, πῶς τὰ αὐτοτελῆ —ὅπως εἶναι τὰ ἐλπιζόμενα ἀγαθὰ, ἡ φυχὴ καὶ ἡ ἀρετὴ— εἶναι ἀτελῆ χωρὶς τὶς ιδιότητες ποῦ τὰ χαρακτηρίζουν —ὅπως εἶναι ἡ πίστη, ἡ φρόνηση καὶ ἡ ταπεινώση.

52. «Ὁ Κύριος θὰ προφυλάξει, λέει ὁ Ψαλμωδός, τὴν εἴσοδό σου καὶ τὴν ἔξοδό σου»⁸, δηλαδὴ τὴν εἴσοδο τῶν φαγητῶν καὶ τὴν ἔξοδο τῶν λόγων με τὴν ἐγκράτεια. Γιατὶ ἐκεῖνος ποῦ ἔχει ἐγκράτεια εἰσόδου καὶ ἔξοδου στὰ φαγητὰ καὶ στὰ λόγια, ἀποφεύγει τὴν ἐπιθυμία τῶν ὀφθαλμῶν καὶ καταπραῦνει τὸν παράλογο θυμὸ. Αὐτὰ πρέπει περισσότερο ἀπ' ὅλα νὰ φροντίζει ὁ ἀγωνιζόμενος καὶ νὰ τὰ ἐπιδιώκει με κάθε τρόπο. Γιατὶ με αὐτὰ δυναμῶνε ἡ πρακτικὴ ἄσκηση καὶ στερεώνεται ἡ θεωρητικὴ ἐπίδοση.

53. Μερικοὶ ἔχουν πολλὴ ἐπιμέλεια γιὰ τὴν εἴσοδο τῶν φαγητῶν, γιὰ τὴν ἔξοδο ὅμως τῶν λόγων δείχνουν ἀμέλεια. Αὐτοὶ δὲν γνωρίζουν νὰ διώχουν τὸ θυμὸ ἀπὸ τὴν καρδιά τους, οὔτε τὴν ἐπιθυμία ἀπὸ τὴν σάρκα τους, κατὰ τὸν Ἐκκλησιαστή⁹, με τὰ ὅποια κτίζεται ἡ καθαρὴ καρδιά ἀπὸ τὸ καινοποιοῦ Πνεῦμα.

54. Ἡ λιτότητα τῶν φαγητῶν βρίσκεται στὴν κατώτερη ποιότητα τῆς τροφῆς, ἐνῶ τὸ ἀκατηγόρητο τῶν λόγων βρίσκεται στὴν καλύτερη ποιότητα τῆς σιωπῆς.

55. Καθάρισε στὴν πυρὰ τῆς ἀσιτίας τοὺς νεφρούς σου —τὴν ἔδρα τοῦ ἐπιθυμητικοῦ—, καὶ δοκίμασε τὴν καρδιά σου —τὴν ἔδρα τοῦ θυμικοῦ— με τὴν ἐγκράτεια τῶν λόγων. Καὶ θὰ ἔχεις ὑπηρετές στὰ καλὰ καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸ καὶ τὸ θυμικὸ μέρος τῆς ψυχῆς.

56. Ἡ σαρκικὴ ἡδονὴ ἐξασθενίζει σὲ ὅσους ἀσκοῦνται, ὅταν παρακμάσει τὸ σῶμα. Παραμένει ὅμως ἡ ἡδονὴ τοῦ φάρυγγα σ' ἐκεῖνον ποῦ δὲν κατὰφερε νὰ τὴν τιμωρήσει δίκαια. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἐπιδιώξεις νὰ ἀποβάλεις τὴν ντροπὴ τοῦ ἀποτελέσματος —τῆς ἡδονῆς— με τὴν ἀποβολὴ τοῦ αἰτίου —τῶν ἡδονικῶν φαγητῶν—, γιὰ νὰ μὴ βρεθεῖς ἐκεῖ χωρὶς τὴν ἀρετὴ τῆς ἐγκράτειας καὶ ντυθεῖς με τὴν ντροπὴ.

57. Εἶναι ἀνάγκη ὁ ἀσκητὴς νὰ γνωρίζει πότε καὶ με ποιά φαγητὰ πρέπει νὰ τρέφει τὸ σῶμα σὰν ἐχθρό, καὶ πότε νὰ τὸ στηρίζει σὰν φίλο, καὶ πότε νὰ τὸ παρηγορεῖ σὰν ἀσθενή. Γιὰ νὰ μὴ κάνει λάθος καὶ δώσει στὸν φίλο ἐκεῖνα ποῦ ἀρμόζουν σὲ ἐχθρό, καὶ στὸν ἐχθρὸ ἐκεῖνα ποῦ ἀρμόζουν σὲ φίλο,

7. Ἐβρ. 11, 1.

8. Ψαλμ. 120, 8.

9. Ἐκκλ. 11, 10.

καὶ ἐκεῖνα ποὺ ἀρμόζουν σὲ ἐχθρὸ τὰ δώσει στὸν ἀσθενή, καὶ ἐπειδὴ τοὺς ἔχει σκανδαλίσει ὄλους, τὸν πολεμήσουν σὲ καιρὸ πειρασμοῦ.

58. "Όταν ἐκεῖνος ποὺ τρώει, προτιμᾷ τὴν τροφὴν παρὰ τὴν τρυφήν, τότε ἔρχεται ἡ χάρις τῶν δακρύων καὶ ἀρχίζει νὰ τὸν γλυκαίνει καὶ νὰ τὸν κάνει νὰ ξεχνᾷ κάθε ἄλλη γλυκύτητα· γιατί τὴν ἔχει καταπιεῖ ἡ ἀσύγκριτη γλυκύτητα τῶν δακρύων.

59. Σ' ἐκεῖνον ποὺ ἐπιδιώκει τὴν ἄνεση, στερεοῦν τὰ δάκρυα. Ἄναβλύζον σ' ἐκεῖνον ποὺ ἀγάπησε τὸ στενὸ δρόμο¹⁰.

60. Δὲν εἶναι χωρὶς λύπη οὔτε ὁ ἀμαρτωλός, οὔτε ὁ δίκαιος. Ὁ πρῶτος γιατί δὲν ἐγκατέλειψε ὀλότελα τὸ κακό. Ὁ δεῦτερος γιατί δὲν ἄγγιξε ἀκόμη τὴν τελειότητα.

61. Ἄπο τίς ἀρετὲς ποὺ ἐξαρτῶνται ἀπὸ μᾶς, οἱ σύμφωνες μὲ τὴ δύναμή μας εἶναι ἡ προσευχὴ καὶ ἡ σιωπὴ. Ἄπο αὐτὲς ποὺ δὲν ἐξαρτῶνται ἀπὸ μᾶς, ἀλλὰ κυρίως ἀπὸ τὴν κατασκευὴ τοῦ σώματος, εἶναι ἡ νηστεία καὶ ἡ ἀγρυπνία. Ὅποιο λοιπὸν ὁ ἀγωνιστὴς μπορεῖ εὐκολότερα νὰ κάνει, μ' ἐκεῖνο πρέπει νὰ καταπιάνεται.

62. Σπίτι τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ ὑπομονή, ἐπειδὴ μέσα σ' αὐτὴν ζεῖ ἐξασφαλισμένη. Περιουσία τῆς εἶναι ἡ ταπεινώση, γιατί τρέφεται ἀπὸ αὐτὴν

63. Ἄν δὲν εἶσαι καρτερικὸς στοὺς κόπους, δὲν θὰ τιμηθεῖς μὲ ἐπαίνους. Κι ἂν πρὶν ἀπὸ τὴν ἡδονὴ προβλέπεις τὴν ὀδύνη, θὰ ἀποφύγεις τὴ λύπη τῆς.

64. Μὴ δεσμευθεῖς στὸ μικρὸ ἐλάττωμα, καὶ δὲ θὰ γίνεις δοῦλος τοῦ μεγαλύτερου. Γιατί τὸ μεγαλύτερο κακό δὲ γίνεται πρὶν ἀπὸ τὸ μικρό.

65. Ἄν ἀποβλέπεις στὰ μεγαλύτερα, θὰ εἶσαι φοβερός στὰ μικρότερα. Θὰ γίνεις ὅμως εὐκαταφρόνητος στὰ μικρότερα, ἂν παραιτηθεῖς ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα.

66. Δὲν θὰ μπορέσεις νὰ φτάσεις τίς μεγαλύτερες ἀρετὲς, ἂν δὲν φτάσεις στὴν κορυφὴ τῶν ἀρετῶν ποὺ εἶναι σύμφωνες μὲ τὴ δύναμή σου.

67. Σὲ ὅσους ἐπικρατεῖ ἡ εὐσπλαχνία καὶ ἡ ἀλήθεια, σ' αὐτοὺς ὑπάρχει καὶ κάθε ἄλλο θεάρεστο. Γιατί ἡ ἀλήθεια δὲν κρίνει κανένα χωρὶς εὐσπλαχνία, καὶ ἡ εὐσπλαχνία δὲν εὐσπλαχνίζεται κανένα χωρὶς ἀλήθεια.

68. Ὅταν μὲ τὴν ἀπλότητα ἀναμείξεις τὴν ἐγκράτεια, τότε θὰ ἐννοήσεις τὴν μέλλουσα μακαριότητα.

69. Δὲν θὰ δεῖς ὅπωςδήποτε τὰ πάθη ποὺ σὲ πολεμοῦν, ἂν δὲν ἀφήσεις πρωτύτερα ἀκαλλιέργητη τὴ γῆ ἀπὸ τὴν ὁποία τρέφονταν.

70. Ἄλλοι ἐνδιαφέρονται νὰ καθάρουν μόνο τὴν ὕλη τοῦ σώματος, ἄλλοι καὶ τῆς ψυχῆς. Γιατί ἄλλοι πῆραν δύναμη ἐναντίον μόνο τῆς ἐμπρακτῆς ἀμαρτίας, ἐνῶ ἄλλοι καὶ ἐναντίον τοῦ πάθους. Ἐναντίον ὅμως τῆς ἀμαρτωλῆς ἐπιθυμίας, πολὺ ἐλάχιστοι.

10. Ματθ. 7, 13.

71. Κακὴ ὕλη τοῦ σώματος εἶναι ἡ ἐμπάθεια. Τῆς ψυχῆς, ἡ ἡδυπάθεια. Τοῦ νοῦ ἡ προσπάθεια (ἡ ἐμπαθὴς κλίση σὲ κάτι). Γιὰ τὴν πρώτη εὐθύνεται ἡ ἀφή. Γιὰ τὴν δεύτερη, οἱ ὑπόλοιπες αἰσθήσεις. Καὶ γιὰ τὴν τελευταία, ἡ ἀντίθετη διάθεση.

72. Ὁ ἡδυπαθὴς εἶναι κοντὰ μὲ τὸν ἐμπαθή. Ὁ προσπαθὴς εἶναι κοντὰ μὲ τὸν ἡδυπαθή. Ὁ ἀπαθὴς εἶναι μακριὰ καὶ ἀπὸ τοὺς δύο.

73. Ἐμπαθὴς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἔχει σφοδρότερη τὴν τάση τοῦ λογιστικοῦ γι' ἁμαρτία, ἀκόμη καὶ ἂν δὲν ἁμαρτάνει ἐξωτερικά. Ἡδυπαθὴς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἐνεργεῖ τὴν ἁμαρτία τοῦ λογισμοῦ, καὶ ἄς ὑποφέρει ἐσωτερικά. Προσπαθὴς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ εἶναι πιὸ κοντὰ στὴν ἐλευθερία μᾶλλον παρὰ στὴν δουλεία τῶν μέσων. Ἀπαθὴς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἀγνοεῖ τὴ διαφορὰ ὄλων αὐτῶν.

74. Ἐξαλείφεται ἀπὸ τὴν ψυχὴ ἡ ἐμπάθεια μὲ νηστεία καὶ προσευχή, ἡ ἡδυπάθεια μὲ ἀγρυπνία καὶ σιωπή, καὶ ἡ προσπάθεια μὲ ἡσυχία καὶ προσοχή. Ἡ ἀπάθεια συνίσταται ἀπὸ τὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ.

75. Ἀπὸ τὰ χεῖλη τῆς ἀπάθειας στάζουν, ὡς ἀπὸ κηρήθρα μέλι, λόγια τῆς αἰώνιας ζωῆς¹¹. Ποιὸς λοιπὸν θὰ ἀξιωθεῖ στὰ χεῖλη τῆς ἀπάθειας νὰ κολλήσῃ τὰ δικά του, καὶ νὰ ἀναπαυθεῖ ἀνάμεσα στοὺς μαστοὺς της¹² καὶ νὰ αἰσθανθεῖ τὴ γλυκιά μυρωδιὰ τῶν ἐνδυμάτων της¹³; Δηλαδή νὰ γλυκαθεῖ μὲ τοὺς νόμους τῶν ἀρετῶν ποὺ εἶναι ἀνώτεροι ἀπὸ τὴν ἀπόλαυση κάθε ἀρώματος;

76. Γυμνοὶ ἀπὸ τὸ ἔνδυμα τῆς φιλαυτίας ἴσως εἶναι πολλοί, λίγοι ὅμως εἶναι γυμνοὶ ἀπὸ τὸ ἔνδυμα τῆς φιλοκοσμίας. Ἀπὸ τὸ ἔνδυμα τῆς κενοδοξίας, ποὺ λέγεται καὶ τελευταῖο, γυμνοὺς θὰ βρεῖς τοὺς ἀπαθεῖς.

77. Ἀπὸ τὸ ὄρατὸ σῶμα θὰ γυμνωθεῖ κάθε ψυχὴ. Ἀπὸ τὸ σῶμα τῆς ἁμαρτίας θὰ γυμνωθεῖ ἡ ψυχὴ ἐκείνη ποὺ ἔχει ἀπολαύσει λίγο τὰ εὐχάριστα τῆς ἐδῶ ζωῆς.

78. Νεκροὶ θὰ γίνουν ὅλοι ὅσοι ζοῦν. Γιὰ τὴν ἁμαρτία ὅμως θὰ νεκρωθοῦν¹⁴ μόνον ἐκεῖνοι ποὺ τὴν μίσησαν μὲ ὅλη τὴν ψυχὴ τους.

79. Ποιὸς θὰ δεῖ τὸν ἑαυτὸ του πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατο γυμνὸ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία; Καὶ ποιὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ γνώρισε πρὶν ἀπὸ τὴ μέλλουσα γύμνωση τὸν ἑαυτὸ του καὶ ποῖα εἶναι ἡ φύση του;

Μιὰ ψυχὴ ἀπὸ ἔρωτα θεϊκὸ λαβωμένη¹⁵,
ξέρει ἡ προσευχὴ μὲ τὸ Θεὸ νὰ ἐνώνει.

80. Ἡ λογικὴ ψυχὴ βρίσκεται στὸ μεταίχιμο τοῦ αἰσθητοῦ καὶ τοῦ νοεροῦ φωτός. Μὲ τὴ βοήθεια τοῦ πρώτου ἐργάζεται τὰ σωματικά, ἐνῶ μὲ τοῦ δευτέρου, τὰ ἔργα τοῦ πνεύματος. Ἀλλὰ ἐπειδὴ σκοτείνιασε μέσα της τὸ νο-

11. Ἄσμα 4, 11.

12. Ἄσμα 1, 13.

13. Ἄσμα 4, 10-11.

14. Ρωμ. 6, 11.

15. Ἄσμα 2, 5.

ερὸ φῶς καὶ ἐπικράτησε τὸ αἰσθητὸ ἐξαιτίας τῆς ἀπὸ τὴν πτώση συνήθειας, ἂν δὲν ἐνωθεῖ τελειῶς μὲ τὸ νοερὸ στὴν προσευχή, δὲν μπορεῖ ν' ἀτενίζει ὀλοκληρωτικὰ στὰ θεῖα. Καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ βρῖσκεται στὸ μεταίχιμιο σκότους καὶ φωτός, νὰ ζεῖ σὲ σχέση μετὰ τὸ σκότος καὶ κατὰ φαντασίαν μὲ τὸ φῶς.

81. Μέσα ἀπὸ τὴ στενὴ πύλη τῆς προσευχῆς, νοῦς γεμάτος πάθη δὲν μπορεῖ νὰ μπεῖ, πρὶν ἐγκαταλείψει τὴ μέριμνα ποὺ προκαλεῖ ἡ σχέση μετὰ αἰσθητὰ· ἀλλὰ θὰ ὑποφέρει παντοτινὰ τριγυρίζοντας στὰ πρόθυρά της.

82. Ἄς παραμένει μαζί μὲ τὸ νοῦ ἢ προσευχὴ ὅπως στὸν ἥλιο ἢ ἀκτίδα. Χωρὶς τὴν προσευχὴ, οἱ μέριμνες γιὰ τὰ αἰσθητὰ πετοῦν γύρω ἀπὸ τὸ νοῦ σὰν ἀνύδρα σύννεφα καὶ τὸν ἐμποδίζουν νὰ δεῖξει τὴ λαμπρότητά του.

83. Ἡ δυνατὴ προσευχὴ κάνει τὸν ἄνθρωπο νὰ δέχεται θεληματικὰ τὴν πείνα τῆς τροφῆς. Ἡ δυνατὴ πείνα τὸν κάνει νὰ μὴ βλέπει, οὔτε ν' ἀκούει τίποτε ἀπὸ τὰ ἐγκόσμια, ἐκτὸς ἀπ' ὅ,τι εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖο. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν προνοεῖ γι' αὐτά, δὲ στερέωσε τὸ οἰκοδόμημα τῆς νηστείας, κι ἐξαιτίας τῆς ἔκανε νὰ πάθει ὀλόγυρα ρωγμὲς τὸ οἰκοδόμημα τῆς προσευχῆς.

84. Ἄν ὁ νοῦς δὲν ἀπαλλαγεῖ ἀπ' ὅλα τὰ περιττὰ ποὺ ἀφοροῦν στὴν αἴσθηση, δὲν μπορεῖ νὰ πετάξει πρὸς τὰ πάνω καὶ νὰ γνωρίσει τὸ ἀξίωμα του.

85. Ἡ νηστεία, ἐπειδὴ εἶναι φανερὴ, εἶναι σύμβολο τῆς ἡμέρας, ἐνῶ ἡ προσευχὴ τῆς νύχτας, ἐπειδὴ εἶναι ἀφανής. Ὅποιος λοιπὸν ἀσχεῖ ὀρθὰ τὴ νηστεία κατὰ τὴν ἡμέρα καὶ τὴν προσευχὴ κατὰ τὴ νύχτα, θὰ συναντήσῃ τὴν πόλη ποὺ ἐπιδιώκει, ἀπ' ὅπου ἀπουσιάζει κάθε ὀδύνη, λύπη καὶ στεναγμός¹⁶.

86. Ἡ πνευματικὴ ἐργασία μπορεῖ νὰ ὑπάρξει καὶ χωρὶς κοπιαστικὴ σωματικὴ ἐργασία. Μακάριος λοιπὸν ἐκεῖνος ποὺ θεωρεῖ τὴν ἄυλη ἐργασία ἀνώτερη ἀπὸ τὸ ὕλικὸ ἔργο. Γιατὶ μὲ τὴν πνευματικὴ ἐργασία ἀναπλήρωσε τὴν ἔλλειψη τῆς σωματικῆς, ζώντας τὴν κρυφὴ ζωὴ τῆς προσευχῆς, ποὺ εἶναι φανερὴ στὸ Θεό.

87. Ὁ θεῖος Ἀπόστολος μᾶς προτρέπει νὰ ὑπομένομε πιστεύοντας, νὰ χαιρόμαστε ἐλπίζοντας καὶ νὰ ἐπιμένομε στὴν προσευχή¹⁷, γιὰ νὰ μένει μόνιμα σὲ μᾶς τὸ ἀγαθὸ τῆς χαρᾶς. Κι ἀφοῦ εἶναι ἔτσι, ἐκεῖνος ποὺ δὲν ὑπομένει, δὲν εἶναι πιστός· καὶ ἐκεῖνος ποὺ δὲν χαίρεται, δὲν ἔχει καλὲς ἐλπίδες, ἐπειδὴ ἀπέρριψε τὴν αἰτία τῆς χαρᾶς, δηλαδὴ τὴν προσευχὴ, μὲ τὸ νὰ μὴν ἐπιμένει σ' αὐτήν.

88. Ἄν ὁ νοῦς, ἀπασχολημένος ἐξαρχῆς μὲ ἐγκόσμιους λογισμούς, ἀπέκτησε τόση φιλία μὲ αὐτούς, πόση οἰκειότητα δὲ θὰ ἀποκτήσῃ μὲ τὴν συνεχὴ προσευχὴ; Γιατὶ ὅπου πολυκαιρίζει ὁ νοῦς, λένε, ἐκεῖ καὶ εὐρύνεται.

89. Ὅπως παλιὰ ὁ νοῦς, ἀφοῦ ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὴν κατοικία του,

16. Ἦσ. 35, 10.

17. Ρωμ. 12, 12.

λησμόνησε τὴν λαμπρότητά της, ἔτσι πρέπει τώρα μὲ τὴ λήθη τῶν ἐπιγείων νὰ τρέξει πάλι σ' αὐτὴν μὲ τὴν προσευχή.

90. Σὰν κάποιον νήπιον σὲ στερεμένους μαστούς τῆς μητέρας του θὰ βρεθεῖ ὁ νοῦς στὴν προσευχή πού δὲν μπορεῖ νὰ τὸν παρηγορήσει. Στὴν προσευχή ὅμως πού παρηγορεῖ, θὰ εἶναι σὰν τὸ νήπιον πού ἀφυπνίζεται γλυκὰ στὴν ἀγκαλιὰ τῆς μητέρας του.

91. « Ἐκεῖ », δηλαδὴ στὸ πένθιμο κρεβάτι τῆς ἐνάρετης ζωῆς, θὰ πεῖ ὁμοια μὲ τὴ νύμφη τοῦ Ἰσραήλ¹⁸ καὶ ἡ νύμφη προσευχὴ στὸν ἔραστή της, « θὰ σοῦ δώσω τοὺς μαστοὺς μου, ἂν μοῦ δοθεῖς ὀλοκληρωτικὰ ».

92. Δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει φιλία πρὸς τὴν προσευχὴ ἐκεῖνος πού δὲν ἀπαρνήθηκε κάθε ὕλικό.

93. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ τὴν ἀναπνοή, ἀποχωρίσου ὅλα τὰ ἄλλα κατὰ τὴν προσευχή, ἂν θέλεις νὰ μείνεις μὲ μόνο τὸ νοῦ.

94. Τεκμήριο γιὰ τὸ νοῦ πού ἀγαπᾷ τὸ Θεὸ εἶναι ἡ μονολόγιστη προσευχή: γιὰ τὸν φρόνιμον λογισμό εἶναι ὁ καίριος λόγος: καὶ γιὰ τὴν ἐλευθερὴ αἴσθησις εἶναι ἡ ἐνιαία γεύσις. Ὅταν ὑπάρχουν αὐτὰ τὰ τρία, λέγεται ὅτι πᾶνε καλὰ τὰ τῆς ψυχῆς.

95. Πρέπει νὰ γίνῃ λεία καὶ ἀπαλή, σὰν τῶν παιδιῶν, ἡ φύση αὐτοῦ πού προσεύχεται, γιὰ νὰ δεχθεῖ εὐκόλα, ὅπως γίνεταί στα παιδιά, τὴν ἀνάπτυξη πού δημιουργεῖται ἀπὸ τὴν προσευχή. Γι' αὐτὸ μὴν ἀμελεῖς ἐσὺ πού ἐπιθυμεῖς νὰ ἐνωθεῖς μαζί της.

96. Δὲν ἔχουν ὅλοι τὸν ἴδιον στόχον στὴν προσευχή. Ἄλλος ἔχει αὐτόν, καὶ ἄλλος ἄλλον. Ὁ ἓνας προσεύχεται, ἂν εἶναι δυνατὸν, νὰ εἶναι πάντοτε ἡ καρδιά του μέσα στὴν προσευχή. Ἄλλος προσεύχεται καὶ νὰ τὴν ξεπεράσει. Ἄλλος προσεύχεται νὰ μὴν ἐμποδίζεται ἀπὸ λογισμούς. Ὅλοι ὅμως προσεύχονται ἢ νὰ διατηρηθοῦν στὰ καλὰ, ἢ νὰ μὴν παρασυρθοῦν σὲ κακὰ.

97. Ἄν ἀπὸ τὴν προσευχὴ κανεὶς δὲ μὲνει ἀταπεινώτος (γιατὶ συντρίβεται καὶ ταπεινώνεται ὁ προσευχόμενος), ἄρα ἐκεῖνος πού συμπεριφέρεται μὲ θρασύτητα, δὲν προσεύχεται μὲ ταπείνωσι.

98. Ὅταν ἐκεῖνος πού προσεύχεται ἔχει στὸ νοῦ του τὴ χήρα πού ζητοῦσε τὸ δίκιον της ἀπὸ τὸ σκληρὸ δικαστή¹⁹, δὲ θὰ ἀποθαρρυνθεῖ ποτὲ ἐπειδὴ ἀργοῦν νὰ ἐκπληρωθοῦν οἱ ἀγαθὲς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ.

99. Δὲν θὰ μείνῃ ἡ προσευχὴ κοντὰ σ' ἐσένα πού χρονοτριβεῖς στοὺς ἐξωτερικοὺς συλλογισμοὺς καὶ τὶς ἐξωτερικὲς ὀμιλίαις. Ἡ ἴδια θὰ φανεῖ νὰ ἐπιστρέφῃ σ' ἐκεῖνον πού γιὰ χάρι τῆς περικόπτει τὰ περισσότερα.

100. Ἄν τὰ λόγια τῆς προσευχῆς δὲν εἰσχωροῦν στὸ βάθος τῆς ψυχῆς, δὲν θὰ ἀφεθοῦν τὰ δάκρυα νὰ ξεχυθοῦν στὴν ἐπιφάνεια τοῦ προσώπου.

101. Θὰ βλαστήσουν τὰ στάχυα τοῦ γεωργοῦ πού δὲν ἄφησε τὸ σπόρο

18. Ἰσραήλ 7, 13.

19. Λουκ. 18, 2-5.

στήν ἐπιφάνεια τῆς γῆς. Καί θ' ἀναβλύσουν τὰ δάκρυα τοῦ μοναχοῦ ἐκείνου πού δὲν ἀφήνει νὰ περάσουν χωρὶς κόπο τὰ λόγια τῆς προσευχῆς.

102. Τὸ κλειδὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν εἶναι ἡ προσευχή. Ἐκεῖνος πού τὴν κατέχει ὅπως πρέπει, βλέπει τὰ ἀγαθὰ πού εἶναι φυλαγμένα γιὰ τοὺς φίλους τῆς, ἐνῶ κοιτάζει μόνο τὰ παρόντα ἐκεῖνος πού δὲν ἔχει παρρησία σ' αὐτήν.

103. Δὲν μπορεῖ ὁ νοῦς στὸν καιρὸ τῆς προσευχῆς νὰ λείει μὲ παρρησία πρὸς τὸ Θεό: «Ἔσπασες τὰ δεσμά μου· θὰ σοῦ προσφέρω σὰν θυσία τὴ δοξολογία»²⁰, ἂν, ἀπὸ ἐπιθυμία τῶν θείων, δὲν ἀποσπαστεῖ ἀπὸ τὴ δειλία, τὴ ραθυμία, τὴν πολυπνία καὶ τὴν καλοφαγία, πού προκαλοῦν τὶς ἀμαρτίες.

104. Ὅποιος ἀφήνει τὸ νοῦ του νὰ περιπλανιέται κατὰ τὴν προσευχή, στέκεται ἔξω ἀπὸ τὸ πρῶτο καταπέτασμα²¹, ἐνῶ ἐκεῖνος πού ἀσκεῖ τὴ μονολόγιστη προσευχή, περνᾷ μέσα ἀπ' αὐτό. Στὰ ἅγια τῶν ἁγίων ὅμως μπαίνει μόνον ἐκεῖνος πού ἔχοντας τὴν εἰρήνη τῶν φυσικῶν λογισμῶν, ἐξετάζει καὶ τὰ σχετικὰ μὲ τὴν εἰρήνη πού ὑπερβαίνει κάθε νοῦ²², καὶ γίνεται ἄξιος ἀπὸ αὐτὸ κάποιας θεοφάνειας.

105. Ὅταν ἡ ψυχὴ ἡσυχάσει ἀπὸ τὰ ἔξω καὶ ἐνωθεῖ μὲ τὴν προσευχή, τότε ἡ προσευχὴ τὴν περικυκλώνει σὰν φλόγα, ὅπως ἡ φωτιὰ τὸ σίδηρο, καὶ τὴν πυρακτώνει ὀλόκληρη. Καὶ ἡ ψυχὴ βέβαια παραμένει ἡ ἴδια, ἀλλὰ δὲ δέχεται ἄγγισμα, ὅπως καὶ τὸ πυρωμένο σίδηρο δὲν μπορεῖ νὰ τὸ ἀγγίσει κανεὶς.

106. Μακάριος ἐκεῖνος πού ἀξιώθηκε νὰ φτάσει σὲ τέτοια μέτρα σ' αὐτὴ τὴ ζωὴ καὶ εἶδε τὸ κατὰ φύση πῆλινο σῶμα του, κατὰ χάρη πύρινο.

107. Στους ἀρχαρίους, ὁ νόμος τῆς προσευχῆς εἶναι πάνω τους σὰν βαρὺς ἀφέντης. Γιὰ ὅσους ἔχουν προκόψει, εἶναι σὰν ἔρωτας πού ὠθεῖ τὸν πεινασμένο σὲ πολυτελὲς συμπόσιο.

108. Σ' ἐκείνους πού ἀσκοῦν ὀρθὰ τὴν πρακτικὴ ἀρετὴ, ἡ προσευχὴ, σὰν νεφέλη πού τοὺς ἐπισκιάζει²³, ἄλλοτε ἐμποδίζει τοὺς καυστικούς λογισμούς, καὶ ἄλλοτε τοὺς ραντίζει μὲ σταγόνες δακρῶν καὶ δείχνει σ' αὐτοὺς τὶς πνευματικὲς θεωρίες.

109. Εἶναι γλυκιὰ ἡ μελωδία τῆς κιθάρας πού παίζεται ἀπὸ κάποιοι. Ἡ ψυχὴ ὅμως, στὴν ὁποία δὲ συνηχεῖ κατὰ τὴν προσευχὴ καὶ ἡ μυστικὴ προσφώνηση τοῦ Πνεύματος, δὲν μπορεῖ νὰ γίνεи εὐκατάνυκτη. Ἡ διαπίστωση πού κάνει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος: «Πῶς θὰ προσευχηθοῦμε ὅπως πρέπει, δὲν γνωρίζομε κλπ.»²⁴, σ' αὐτὸ ὁδηγεῖ ἐκεῖνον πού προσεύχεται.

20. Ψαλμ. 115, 7-8.

21. Ἐβρ. 9, 2-3.

22. Φιλip. 4, 7.

23. Ἐξ. 13, 21.

24. Ρωμ. 8, 26.

Γνωστικά κεφάλαια

Φωτίζεται ο νοῦς πού ανέβηκε στο ὕψος
τῆς γνωστικῆς θεωρίας, μελετώντας τούτους τοὺς λόγους.
Σκοτίζεται ὅμως πάλι, ὅταν κυλιστεῖ σὲ πάθος.

Εἶναι ἀνάγκη νὰ γνωρίζει ὁ γνωστικὸς πότε ὁ νοῦς του βρίσκεται στὸν
χώρο τῶν νοημάτων, πότε στὸν χώρο τῶν λογισμῶν καὶ πότε στὸν
χώρο τῆς αἰσθήσεως. Καὶ σ' αὐτὸν τὸν τελευταῖο, ἂν εἶναι σὲ πράγ-
ματα τοῦ καιροῦ, ἢ σὲ παράκαιρα μᾶλλον.

2. Ὄταν ὁ νοῦς δὲ βρίσκεται σὲ νοήματα, βρίσκεται ὅπωςδήποτε σὲ
λογισμούς. Ὄταν βρίσκεται σὲ λογισμούς, δὲ βρίσκεται σὲ νοήματα. Ὄταν
βρίσκεται μὲ τὴν αἴσθηση, βρίσκεται μὲ ὅλα.

3. Μὲ τὸ νόημα, ὁ νοῦς περνάει στὰ νοητά. Μὲ τὸ λογισμό, τὸ λογικὸ
περνάει στὰ λογικά. Ἡ αἴσθηση μέσω τῆς φαντασίας περνάει στὰ πρακτικά.

4. Ὄταν ὁ νοῦς μαζεύεται στὸν ἑαυτό του, δὲ θεωρεῖ τίποτε οὔτε ἀπὸ
τὰ αἰσθητά, οὔτε ἀπὸ τὰ λογικά, ἀλλὰ μόνον γυμνά νοερά πνεύματα καὶ θεϊ-
κὲς λάμψεις πού ἀναβλύζουν εἰρήνη καὶ χαρά.

5. Ἄλλο εἶναι τὸ περιεχόμενο τοῦ πράγματος, ἄλλο ἡ ἔννοιά του καὶ
ἄλλο ἐκεῖνο πού γίνεται ἀντιληπτὸ μὲ τὴν αἴσθηση. Τὸ πρῶτο εἶναι οὐσία,
τὸ δεύτερο συμβεβηκὸς, τὸ τρίτο εἶναι ἡ διαφορά τοῦ ὑποκειμένου.

6. Ὁ νοῦς, καθὼς ἀνοίγεται σὲ πολλοὺς δρόμους, γίνεται ἀχόρταστος.
Ὄταν μαζεύεται σὲ ἓνα μόνον, στὸ δρόμο τῆς προσευχῆς, πρὶν ἀπὸ τὴν τε-
λειότητα στενοχωρεῖται, καὶ παρακαλεῖ μ' ἐπιμονὴ αὐτόν, στὸν ὅποιον ἀνή-
κει, ν' ἀφεθεῖ καὶ νὰ πάει σ' ἐκεῖνα ἀπὸ τὰ ὅποια ἦρθε.

7. Ὁ νοῦς, ἐνῶ προέρχεται ἀπὸ ψηλά, δὲ θὰ ἐπιστρέψει πάλι ἐκεῖ, ἂν
δὲν καταφρονήσει τελείως τὰ κάτω μὲ τὴν ἀσχολία στὰ θεῖα.

8. Ἄν δὲν μπορεῖς νὰ κάνεις τὴν ψυχὴ σου νὰ περιοριστεῖ στοὺς λογι-
σμούς πού τὴν ἀφοροῦν, τουλάχιστον ἀνάγκασε τὸ σῶμα σου νὰ μονάζει,
σκεπτόμενος πάντοτε τὴν ἀθλιότητά του. Γιατὶ ἔτσι, μὲ τὸν καιρὸ καὶ μὲ τὸ
ἔλεος τοῦ Θεοῦ, θὰ μπορέσεις νὰ ἐπιστρέψεις στὸ ἀρχικὸ ἀξίωμα τῆς θείας
εὐγένειας.

9. Ὁ πρακτικὸς εὐκόλα μπορεῖ νὰ ὑποτάξει τὸ νοῦ του στὴν προσευχή,
ἐνῶ ὁ θεωρητικὸς τὴν προσευχὴ στὸ νοῦ. Ὁ πρῶτος μὲ τὸ νὰ συμμαζεύει τὴν
αἴσθηση ἀπὸ τὰ φαινόμενα σχήματα, ὁ δεύτερος μὲ τὸ νὰ μεταφέρει τὴν ψυ-
χὴ πρὸς τοὺς κρυμμένους μέσα στὰ σχήματα λόγους. Ὁ πρῶτος κάνει τὸ
νοῦ του νὰ ἀγνοεῖ τοὺς λόγους τῶν σωμάτων, ἐνῶ ὁ δεύτερος τὸν κάνει νὰ

κατανοεῖ τοὺς λόγους τῶν ἀσωμάτων. Ἄσωματα εἶναι οἱ λόγοι τῶν σωμάτων, οἱ ιδιότητες καὶ οἱ οὐσίες τους.

10. Ὅταν ἐλευθερώσεις τὸ νοῦ σου ἀπὸ τὴν ἠδυπάθεια τῶν σωμάτων, τῶν πραγμάτων καὶ τῶν φαγητῶν, τότε ὅποιοδήποτε δῶρο κάνεις στὸ Θεό, θὰ σοῦ λογαριαστεῖ καθαρό. Ὡς ἀνταπόδοση θὰ λάβεις ν' ἀνοιξοῦν τὰ μάτια τῆς καρδιάς σου γιὰ νὰ μελετᾷς καθαρὰ τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ ποὺ εἶναι γραμμένοι ἐκεῖ, ποὺ θὰ φανοῦν πιὸ γλυκοὶ ἀπὸ μέλι καὶ κηρήθρα²⁵ στὸ νοητὸ λάρυγγά σου, ἀπὸ τὴ γλυκύτητα ποὺ βγαίνει ἀπ' αὐτοῦς.

11. Δὲν θὰ μπορέσεις νὰ κάνεις τὸ νοῦ σου ἀνώτερο ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία τῶν σωμάτων, τῶν πραγμάτων καὶ τῶν ὄχι ἀπαραίτητων φαγητῶν, ἐκτὸς ἂν τὸν εἰσαγάγεις στὴν καθαρὴ χώρα τῶν δικαίων, ὅποτε θὰ ἀναπηδήσει ἡ μνήμη τοῦ θανάτου καὶ ἡ μνήμη τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ σβῆσει ἀπὸ τὴ γήινη καρδιὰ κάθε βλάστημα ἐπιθυμίας.

12. Τίποτε ἄλλο δὲν εἶναι πιὸ φοβερὸ ἀπὸ τὴ μνήμη τοῦ θανάτου, οὔτε πιὸ θαυμάσιο ἀπὸ τὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ. Ἡ πρώτη προξενεῖ σωτήρια λύπη, ἐνῶ ἡ ἄλλη χαρίζει εὐφροσύνη, ὅπως λέει ὁ Προφήτης: «Σκέφτηκα τὸ Θεὸ καὶ ἔνωσα εὐφροσύνη»²⁶. Καὶ ὁ σοφὸς λέει: «Ἔχε στὸ νοῦ σου τὰ τελευταῖα σου, καὶ δὲ θ' ἀμαρτήσεις»²⁷. Εἶναι ἀδύνατο νὰ κάνει κάποιος κτῆμα του τὸ δεύτερο, ἂν δὲ λάβει προηγουμένως πείρα τῆς στρυφνότητος τοῦ πρώτου.

13. Ἔως ὅτου ὁ νοῦς ἀντικρύσει τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ μὲ ἀκάλυπτο πρόσωπο²⁸, δὲν μπορεῖ ἡ ψυχὴ νὰ λείει μὲ συναίσθηση: «Ἐγὼ θὰ νιώσω ἀγαλλίαση ἐξαιτίας τοῦ Κυρίου, θὰ εὐφρανθῶ γιὰ τὴ σωτηρία ποὺ θὰ μοῦ στείλει»²⁹. Γιατὶ τὸ κάλυμμα τῆς φιλαυτίας τῆς σκεπάζει τὴν καρδιά, γιὰ νὰ μὴν τῆς φανερωθοῦν τὰ θεμέλια τῆς οἰκουμένης, τὰ ὅποια εἶναι οἱ λόγοι τῶν δημιουργημάτων. Τὸ κάλυμμα αὐτὸ δὲν ἀφαιρεῖται ἀπὸ τὴν καρδιὰ χωρὶς θεληματικούς καὶ ἀθέλητους κόπους.

14. Οὔτε μετὰ τὴ φυγὴ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, ἡ ὁποία εἶναι ἡ ἔμπρακτε ἀμαρτία, οὔτε μετὰ τὴ διάβαση τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης, ἡ ὁποία εἶναι ἡ δουλεία στὰ αἰσθητά, ἀλλὰ μετὰ τὴ διαμονὴ στὴν ἔρημο, ποὺ βρίσκεται ἀνάμεσα στὰ ἐνεργήματα καὶ τὰ κινήματα τῆς κακίας, μπορεῖ ὁ ὁδηγὸς τοῦ Ἰσραὴλ νὰ κατασκοπεύει τὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας, ἡ ὁποία εἶναι ἡ ἀπάθεια, ἀποστέλλοντας ὡς κατασκόπους³⁰ τὴν ὀπτική καὶ τὴ θεωρητική του δύναμη.

15. Ἐκεῖνοι ποὺ κάθονται στὴν ἔρημο, δηλαδὴ στὴν ἀπραξία τῶν παθῶν, ἐξ ἀκοῆς μόνον μαθαίνουν τὰ ἀγαθὰ τῆς μακαρίας ἐκείνης γῆς τῆς ἐπαγγελίας. Ἐκεῖνοι ποὺ τὰ κατασκόπευσαν, πῆραν κάποια ἀπλὴ ἰδέα μὲ τὴ θεωρία τῶν ὁρατῶν. Ἐκεῖνοι ὅμως ποὺ καταξιώθηκαν νὰ μποῦν σ' αὐτήν, χόρτασαν μὲ ὅλη τὴν αἴσθησή τους ἀπ' ὅσα ρέουν σὰν μέλι καὶ γάλα³¹ ἀπ' αὐτήν, δηλαδὴ ἀπὸ τοὺς λόγους τῆς πρώτης καὶ τῆς δευτέρας θεωρίας.

25. Ψαλμ. 118, 103.

27. Σ. Σειρ. 7, 36.

29. Ψαλμ. 34, 9.

31. Ἐξ. 3, 8.

26. Ψαλμ. 76, 4.

28. Β' Κορ. 3, 18.

30. Ἰ. Νωνῆ 2, 1-3.

16. Δέν σταυρώθηκε ακόμη μαζί με τὸ Χριστὸ ἐκεῖνος ποὺ ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχει φυσικὲς κινήσεις στὴ σάρκα του, οὔτε ἔχει ταφεῖ μαζί Του ἐκεῖνος ποὺ σέρνει μαζί του κακὲς ψυχικὲς ἐνθυμήσεις. Πῶς λοιπὸν θὰ ἀναστηθεῖ αὐτὸς μαζί με τὸ Χριστὸ γιὰ νὰ ζήσει τὴν καινούργια ζωή;³²

17. Ἐπειδὴ τρεῖς εἶναι οἱ πιὸ περιεκτικὲς ἀρετὲς τῆς ψυχῆς, ἡ νηστεία, ἡ προσευχὴ καὶ ἡ σιωπὴ, εἶναι ἀνάγκη ἐκεῖνος ποὺ πρόκειται νὰ σταματήσει τὴν προσευχὴ, νὰ ἀναπαύεται σὲ κάποια φυσικὴ θεωρία· ἐκεῖνος ποὺ πρόκειται νὰ λύσει τὴ σιωπὴ, νὰ ἀσχοληθεῖ σὲ κάποια ἠθικὴ ὁμιλία· καὶ ἐκεῖνος ποὺ θὰ καταλύσει τὴ νηστεία, νὰ λάβει κάποια τροφή ποὺ ἐπιτρέπεται.

18. Ὅσο ὁ νοῦς βρίσκεται στὰ θεῖα, διατηρεῖ τὴ θεῖα ὁμοίωση, παραμένοντας ἀγαθὸς καὶ σπλαχνικός. Ὅταν ὅμως βρεθεῖ στὰ αἰσθητά, ἂν μὲν κατεβαίνει πρὸς αὐτὰ στὸν καιρὸ καὶ μετὰ τὸν τρόπο ποὺ πρέπει, δίνοντας καὶ παίρνοντας ἐμπειρία, ἐπιστρέφει πάλι στὸν ἑαυτὸ του ξαναβρίσκοντας τὴν εὐρωστία του. Ἄν ὅμως κατεβαίνει σὲ ἀκατάλληλο καιρὸ καὶ χωρὶς ἀνάγκη, τότε θὰ βρεθεῖ σὰν κάποιος στρατηγὸς ἀπερίσκεπτος ποὺ χάνει στὴ μάχη τὴν περισσότερη δύναμή του.

19. Ὁ παράδεισος τῆς ἀπάθειας, ποὺ εἶναι κρυμμένος μέσα μας, εἶναι εἰκόνα τοῦ παραδείσου ποὺ μέλλει νὰ ὑποδεχθεῖ τοὺς Δικαίους. Ἄλλὰ δὲ θὰ βρεθοῦν ἔξω ἀπὸ αὐτὸν ὅλοι οἱ ὅσοι δὲν μπόρεσαν νὰ μπουῦν στὸν παράδεισο ποὺ περιέχεται μέσα μας.

20. Ὁ αἰσθητὸς ἥλιος κρατᾷ τις ἀκτίνες του ἔξω ἀπὸ κλειστὰ σπιτία. Ὁ νοητὸς ὅμως ἥλιος δὲ θὰ ρίξει τις γλυκὲς του ἀκτίνες στὴν ψυχὴ, ἡ ὁποία τὸν περιμένει, ἀλλὰ δὲν ἔχει κλειστὲς τις αἰσθήσεις γιὰ τὰ ὁράτα.

21. Γνωστικός εἶναι αὐτὸς ποὺ ἐνεργεῖ μετὰ μεγαλοσύνη τις καταβάσεις του στὰ αἰσθητά, καὶ μετὰ ταπείνωση τις ἀναβάσεις τῆς ψυχῆς του στὰ νοητά.

22. Ἡ μέλισσα γυρίζοντας στὰ λιβάδια, βρίσκει ἐκεῖ ἀπὸ ποῦ θὰ μαζέψει τὸ μέλι· ἡ ψυχὴ περιδιαβάζοντας τοὺς ποικίλους αἰῶνες, ἀπὸ ἐκεῖ χύνει τὴ γλυκύτητα στὴ διάνοια.

23. Τὸ ἐλάφι ποὺ ἔφαγε φίδια τρέχει στὶς πηγὲς γιὰ νὰ σβήσει τὸ κάψιμο τοῦ δηλητηρίου. Ἡ ψυχὴ ποὺ πληγώθηκε ἀπὸ θεϊκὰ βέλη, ἔχει ἀκατάπαυστο ἔρωτα πρὸς τὸ Θεὸ ποὺ τὴν πλήγωσε.

24. Στὴ μοναχικὴ ζωὴ γεννιοῦνται φιλοὶ λογισμοί, ἐνῶ στὴν ἔγγραμη, γεννιοῦνται καὶ πρόσθετοι λογισμοί. Στὴν πολυσχιδὴ ὅμως ψυχὴ, οἱ λογισμοὶ ἐκδιώκονται· τὴν πλησιάζουν μόνον ἀσώματοι νόες καὶ τῆς ἀποκαλύπτουν τοὺς λόγους περὶ προνοίας καὶ κρίσεως, σὰν κάποια θεμέλια τῆς γῆς.

25. Στὴν ἔγγραμη ζωὴ, τὸ ἀρσενικὸ καὶ τὸ θηλυκὸ δὲν μποροῦν νὰ βλέπονται ἀπαθῶς. Αὐτὸ συμβαίνει μόνον στὴ μοναχικὴ ζωὴ, ὅπου, χάρις στὸν Ἰησοῦ Χριστό, δὲν ἀναγνωρίζεται διαφορὰ ἀρσενικοῦ καὶ θηλυκοῦ³³, λόγῳ τῆς θείας ὁμοιώσεως.

32. Ρωμ. 6, 4-6.

33. Γαλ. 3, 28.

26. Οἱ λογισμοὶ δὲν προέρχονται οὔτε ἀπὸ τὸ ἄλογο μέρος τῆς ψυχῆς (γιατὶ δὲν ὑπάρχουν λογισμοὶ στὰ ἄλογα ὄντα), οὔτε ἀπὸ τὸ νοερὸ (γιατὶ οὔτε στοὺς Ἀγγέλους ὑπάρχουν). Εἶναι γεννήματα τῆς λογικῆς τῆς καὶ χρησιμοποιοῦν σὰν σκάλα τῆ φαντασίᾳ. Ἄνεβαίνουν δηλαδὴ στὸ νοῦ ἀπὸ τὴν αἴσθησι καὶ τοῦ μεταφέρουν τὰ σχετικὰ μὲ αὐτὴ, καὶ κατεβαίνουν ἀπὸ τὸ νοῦ στὴν αἴσθησι, ὑποβάλλοντας τὰ σχετικὰ μὲ τὸ νοῦ σ' αὐτὴν.

27. Σὰν κάποιοι ποὺ ἀνεβαίνουν ἀπὸ τὸ βυθὸ καὶ προσπαθοῦν νὰ πιαστοῦν ἀπὸ κάπου γιὰ νὰ σωθοῦν, θὰ παρουσιαστοῦν οἱ πονηροὶ λογισμοί, ὅταν ἡ κακία κινδυνεύει σὰν πλοῖο νὰ βυθιστεῖ στὸν κατακλυσμὸ τῶν δακρύων.

28. Ἀνάλογα μὲ τὴν ποιότητα τῆς ψυχῆς, μαζεύονται γύρω ἀπὸ αὐτὴν οἱ λογισμοὶ ἢ ὡς πειρατὲς νὰ τὴν βυθίσουν, ἢ ὡς κωπηλάτες νὰ τὴ βοηθήσουν ὅταν κινδυνεύει. Οἱ πρῶτοι τὴν τραβοῦν πρὸς τὸ πέλαγος τῶν ἀτρεπῶν λογισμῶν, ἐνῶ οἱ δεῦτεροι, προτιμώντας τὴν πλησιέστερη ἀκτὴ, κάνουν τὸ πλοῖο ν' ἀράξει σὲ γαλήνιες ἀκτὲς.

29. Ἡ ψυχὴ ποὺ ἐπιθυμεῖ νὰ ἀποβάλλει τὸ ἔβδομο καὶ τελευταῖο λογισμὸ τῆς κενοδοξίας, ἂν δὲν ξεντυθεῖ τοὺς ἕξι προηγούμενους, δὲν θὰ μπορέσει νὰ ντυθεῖ τὸν ὄγδοο, τὸν ὁποῖο ὁ θεὸς Ἀπόστολος ὀνομάζει «οὐράνιο κατοικητήριον»³⁴ ποὺ ἐξαιτίας τῶν στεναγμῶν τοὺς γίνονται ἱκανοὶ νὰ τὸ φοροῦν ἐκεῖνοι ποὺ γιὰ χάρη του γυμνώθηκαν ἀπὸ τὰ ὑλικά πράγματα.

30. Στὴν τέλεια προσευχὴ ἔρχονται ἀγγελικοὶ λογισμοί· στὴ μέση προσευχῇ, πνευματικοί· καὶ στὴν εἰσαγωγικῇ, οἱ φυσιολογικοί.

31. Ὅπως ἡ καλὴ ποιότητα τοῦ σπόρου φανερώνεται μὲ τὸ στάχυ, ἔτσι καὶ ἡ γνησιότητα τῆς θεωρίας φανερώνεται μὲ τὴν προσευχῇ. Τὸ στάχυ, γιὰ νὰ ἐμποδίζει τὰ πουλιὰ ποὺ τρῶνε σπόρους, ἔχει γύρω του σὰν δόρατα τὰ ἄγανα. Ἀντίστοιχα, ὁ προσευχόμενος ἔχει τοὺς λογισμοὺς ποὺ φιλοσοφοῦν τὴν ὥρα τῶν πειρασμῶν, γιὰ νὰ τοὺς ἀφανίσουν.

32. Ὅσα ἀπὸ τὴν ψυχὴ μπορούμε νὰ δοῦμε ἐπειδὴ συνδέονται μὲ τὴν πράξι, μοιάζουν ἀσημένια σὰν φτερὰ περιστεριοῦ. Οἱ πλάτες τῆς, δηλαδὴ ὅσα δὲ φαίνονται ἐπειδὴ συνδέονται μὲ τὴ θεωρία, ἀλλὰ τὰ νοοῦμε, ἔχουν τὴ λάμψη τοῦ χρυσαφιοῦ³⁵. Ἡ ψυχὴ ποὺ δὲν ἔγινε ἔτσι ὡραία, δὲν μπορεῖ νὰ πετάξει καὶ ν' ἀναπαυθεῖ³⁶ ἐκεῖ ὅπου, ὅλοι ὅσοι κατοικοῦν, ἔχουν διαρκὴ εὐφροσύνη³⁷.

34. Β' Κορ. 5, 2-4.

35. Ψαλμ. 67, 14.

36. Ψαλμ. 54, 7.

37. Ψαλμ. 86, 7.

Πρακτικά και θεωρητικά κεφάλαια

Λιβάνι εἶναι ἐδῶ καρποὺς γεμάτο
πνευματικῆς πράξεως καὶ θεωρίας.

33. Οἱ παλιοὶ εἶχαν ἐντολὴ νὰ προσφέρουν στὸ Ναὸ τὶς ἀπαρχές, δη-
λαδὴ τοὺς πρώτους καρποὺς ἀπὸ τὸ ἀλώνι καὶ τὸ πατητήρι³⁸. Καὶ ἐμεῖς τώ-
ρα, ὡς ἀπαρχές τῆς πρακτικῆς πρέπει νὰ προσφέρουμε στὸ Θεὸ τὴν ἐγκράτεια
καὶ τὴν ἀλήθεια, καὶ τῆς θεωρητικῆς ἀρετῆς, τὴν ἀγάπη καὶ τὴν προσευχή.
Μὲ τὰ πρώτα λυγίζουμε τὶς ὀρμές τῆς παράλογης ἐπιθυμίας καὶ τοῦ θυμοῦ.
Μὲ τὰ δεύτερα, τὶς κούφιες σκέψεις καὶ τὶς ἐπιβουλές ἀπὸ τοὺς γύρω μας.

34. Ἀρχὴ τῆς πρακτικῆς εἶναι ἡ ἐγκράτεια καὶ ἡ ἀλήθεια. Μεσότης,
ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ ταπεινοφροσύνη. Τέλος τῆς, ἡ εἰρήνη τῶν λογισμῶν καὶ
ὁ ἁγιασμὸς τοῦ σώματος.

35. Πράξη εἶναι ὄχι μόνο τὸ νὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ κάνει ἀπλῶς τὰ καλὰ,
ἀλλὰ νὰ τὰ κάνει καὶ ὅπως πρέπει. Δηλαδὴ αὐτὸς ποὺ πράττει, νὰ ἔχει ὑπό-
ψη γιὰ τὶς πράξεις του τὸν καιρὸ καὶ τὸ μέτρο τους.

36. Θεωρία δὲν εἶναι μόνο νὰ θεωρεῖ κανεὶς μὲ τὸ νοῦ του πῶς εἶναι τὰ
ὄντα, ἀλλὰ καὶ τοὺς λόγους τους, σὲ τί ἀποβλέπουν.

37. Οὔτε πράξη ἀσφαλῆς ὑπάρχει χωρὶς θεωρία, οὔτε ἀληθινὴ θεωρία
χωρὶς πράξη. Πρέπει καὶ ἡ πράξη νὰ εἶναι ἔλλογη, καὶ ἡ θεωρία ἔμπρακτη,
ὥστε στὴν πρώτη νὰ μὴν ἔχει δύναμη ἢ κακία, καὶ στὴ δεύτερη νὰ εἶναι δυ-
νατὴ ἢ ἀρετὴ μὲ διάθεση καλωσύνης.

38. Κατάληξη τῶν πρακτικῶν εἶναι ἡ νέκρωση τῶν παθῶν, ἐνῶ τέρμα
τῶν γνωστικῶν, ἡ θεωρία τῶν ἀρετῶν.

39. Ὅπως εἶναι ἡ ὕλη σὲ σχέση μὲ τὴ μορφὴ, ἔτσι εἶναι ἡ πράξη σὲ
σχέση μὲ τὴ θεωρία. Καὶ ὅπως εἶναι τὰ μάτια στὸ πρόσωπο, ἔτσι εἶναι ἡ θε-
ωρία γιὰ τὴν πράξη.

40. Πολλοὶ τρέχουν στὸ στάδιο τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς, ἕνας ὅμως παίρ-
νει τὸ βραβεῖο³⁹: ἐκεῖνος ποὺ ἐπιθυμεῖ νὰ φτάσει στὸ τέλος τῆς μὲ τὴ θεωρία.

41. Ὁ πρακτικὸς πίνει ποτὸ κατανύξεως στὴν προσευχή, ἐνῶ μὲ ποτή-
ρι ἐκλεκτοῦ κρασιοῦ μεθᾶ ὁ θεωρητικὸς⁴⁰. Ὁ πρῶτος φιλοσοφώντας τὰ φυσικὰ,
ὁ ἄλλος ἀγνοώντας καὶ τὸν ἑαυτό του στὴν προσευχή.

42. Ὁ πρακτικὸς δὲν ἔχει τὴ δύναμη νὰ ἐγκαταστήσει πολὺ σὲ πνευμα-
τικὴ θεωρία, γιὰτὶ βρίσκεται ἐκεῖ σὰν φιλοξενούμενος καὶ γρήγορα βγαίνει
ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ σπιτί.

43. Οἱ πρακτικοὶ ὅταν προσεύχονται εἶναι σὰν νὰ μπαίνουν στὶς πύλες
τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ. Οἱ θεωρητικοὶ σὰν νὰ μπαίνουν στὶς αὐλές τῶν ἀρε-
τῶν, ὅταν ὕμνουں. Οἱ πρῶτοι εὐχαριστοῦν γιὰτὶ λύθηκαν ἀπὸ τὰ δεσμά, ἐνῶ

38. Ἐξ. 22, 29.

39. Α' Κορ. 9, 24.

40. Ψαλμ. 22, 5.

οἱ ἄλλοι γιατί καὶ αἰχμαλώτους ἔπιασαν τοὺς ἐχθροὺς ποὺ τοὺς πολεμοῦσαν.

44. Ἡ δύναμη τῆς θεωρίας πρέπει νὰ εἶναι ἀνάλογη μὲ τὴ δύναμη τῆς πρακτικῆς, γιὰ νὰ μὴν τῆς συμβεῖ ὅ,τι σὲ πλοῖο ποὺ ἔχει δυσανάλογα πανιά καὶ ἢ κινδυνέφει ἀπὸ τὴ σφοδρότητα τοῦ ἀέρα λόγω τοῦ ὑπερβολικοῦ μεγέθους τῶν πανιῶν, ἢ πάθει ζημιὰ ἀπὸ τοὺς ἀνέμους λόγω τῆς μικρότητάς τους σὲ σχέση μὲ τὸ σκάφος.

45. Ὡς κωπηλάτες τοῦ νοητοῦ πλοίου νὰ θεωρεῖς τοὺς εὐσεβεῖς λογισμούς. Ὡς κουπιὰ τῆς ζωτικῆς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, δηλαδὴ τὸ θυμὸ, τὴν ἐπιθυμία, τὴ βούληση καὶ τὴν προαίρεση. Αὐτὲς ὁ πρακτικὸς τῆς χρειάζεται πάντοτε, ὄχι ὅμως καὶ ὁ θεωρητικὸς. Γιατὶ ὁ θεωρητικὸς, στὸν καιρὸ τῆς προσευχῆς, ἀφοῦ τὰ ἀποχαιρετῆσει ὅλα, κάθεται ὁ ἴδιος στὸ τιμόνι τῆς διακρίσεως καὶ ξαγρυπνᾷ ὅλη τὴ νύχτα τῆς θεωρίας, προσφέροντας δοξολογίες σ' Ἐκεῖνον ποὺ συγκρατεῖ τὰ πάντα. Καὶ κάπου-κάπου πιάνει καὶ κάποιον ἐρωτικὸ τραγοῦδι καὶ τὸ φάλλει στὴν ψυχὴ του, παρατηρώντας τὰ ψηλὰ κύματα καὶ τῆς θορυβώδεις κινήσεις τῆς τρικυμισμένης θάλασσας καὶ νιώθοντας θαυμασμὸ γιὰ τῆς κρίσεις καὶ τὰ προστάγματα τοῦ Θεοῦ.

46. Ἐκεῖνος ποὺ εἶναι στὴ μεσότητα τῆς πράξεως καὶ τῆς θεωρίας, οὔτε μὲ μόνον τὰ κουπιὰ πλέει, οὔτε μὲ μόνον τὰ νοητὰ πανιά, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ δύο, ὅπως οἱ ναυτικοί, ἐξυπηρετεῖται στὸ ταξίδι του. Ὑποφέρει μὲ χαρὰ καὶ τοὺς κόπους τῆς πράξεως, ἐπειδὴ ἔχει σὲ κάποιον μέτρο τὴ θεωρία, καὶ τοὺς λόγους τῆς ἀτελοῦς θεωρίας, ἐπειδὴ βοηθεῖται ἀπὸ τὴν πράξη.

47. Ὁ θεωρητικὸς, ἐπειδὴ ἔχει τὴ φύση σύμφωνη μὲ τὴν προαίρεσή του, πλέει χωρὶς κόπο, σὰν νὰ τὸν βοηθεῖ κάποιον ρεῦμα. Ὁ πρακτικὸς, ἐπειδὴ βρῖσκει τὴ διάθεση ἀντίθετη πρὸς τὴν προαίρεσή του, ἀντιμετωπίζει μεγάλη τρικυμία λογισμῶν καὶ ἀπὸ τὴ σφοδρότητά τους κινδυνεύει ἀκόμη καὶ σὲ ἀπόγνωση νὰ ἔρθει.

48. Τὸ χωράφι ποὺ δὲν καλλιεργήθηκε καλά, συνήθως δὲν ἀνταποδίδει πλούσιο καὶ καθαρὸ τὸ σπόρον στὸ γεωργό. Καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἐργάζεται τὴν πρακτικὴ ἀσκήση, ἂν δὲν τὴν ἐργάζεται μὲ ἐπιμέλεια καὶ χωρὶς ἐπίδειξη, δὲ θὰ δεῖ τὸν καρπὸ τῆς προσευχῆς πολὺ καὶ καθαρὸ.

49. Ἡ διάνοια ποὺ τρίβεται ἀπὸ ἀδιάλειπτα βήματα προσευχῆς, μοιάζει μὲ τὴ γῆ ποὺ πατιέται συνεχῶς. Αὐτὴ ἡ γῆ γίνεται λεία, ἐνῶ μιὰ τέτοια διάνοια γίνεται εὐθεία. Καὶ γίνονται κατάλληλες γιὰ νὰ δεχτοῦν, ἢ πρῶτη εὐαίσθητα πόδια, ἢ ἄλλη καθαρὰς προσευχῆς.

50. Στὰ ἔνυλα ὁ νοῦς ἔχει συνεργὸ τὸ λογισμό. Στὰ ἄυλα ὅμως, ἂν δὲν τὸν ἀπορρίψει, θὰ τὸν ἔχει σὰν ἀγκάθι νὰ τὸν ταλαιπωρεῖ⁴¹.

51. Ὁ πρακτικὸς ἔχει σὰν κάλυμμα πάνω στὴν καρδιά του κατὰ τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς τὴ γνώση τῶν αἰσθητῶν, τὸ ὁποῖο δὲν μπορεῖ ν' ἀφαιρεθεῖ λόγω τῆς σχέσεώς του μ' αὐτά. Μόνον ὁ θεωρητικὸς, ἐπειδὴ δὲν ἐμποδί-

41. Β' Κορ. 12, 7.

ζεται από τὰ αἰσθητά, μπορεῖ νὰ βλέπει μὲ ἀκάλυπτο πρόσωπο ἐν μέρει τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ⁴².

52. Ἡ προσευχὴ ποὺ γίνεται μὲ πνευματικὴ θεωρία εἶναι ἡ γῆ τῆς ἐπαγγελίας, ἀπὸ τὴν ὁποία ρέει σὰν γάλα καὶ μέλι⁴³ ἡ γνώση τῶν λόγων τῶν σχετικῶν μὲ τὴν πρόνοια καὶ τὴν κρίση τοῦ Θεοῦ. Ἡ προσευχὴ ποὺ γίνεται μὲ κάποια φυσικὴ θεωρία εἶναι ἡ Αἴγυπτος, ὅπου ἔρχεται στὸν προσευχόμενο ἡ μνήμη τῶν πιὸ ὑλικῶν ἐπιθυμιῶν. Ἡ ἀπλὴ προσευχὴ εἶναι τὸ μάνα τῆς ἐρήμου⁴⁴, τὸ ὁποῖο, καθὼς εἶναι μονοειδές, ἀποκλείει σ' ὅσους δὲν ἔχουν καρτερία τὰ ὑποσχεμένα καλὰ, σ' ἐκείνους ὅμως ποὺ ἐγκαρτεροῦν σ' αὐτὴ τὴ στενόχωρη τροφή, προξενεῖ τὴν ἀνώτερη γεύση ποὺ δὲ χάνεται.

53. Πράξη ἐνωμένη μὲ θεωρία εἶναι σὰν σῶμα ἐνωμένο μὲ πνεῦμα ἡγεμονικό⁴⁵. Χωρὶς θεωρία, θὰ θεωρηθεῖ σὰν σάρκα ἐνωμένη μὲ πνεῦμα εὐμετάβολο.

54. Αὐλὴ τῆς λογικῆς ψυχῆς εἶναι ἡ αἴσθησις, ναὸς τῆς ἡ διάνοια καὶ ἀρχιερέας ὁ νοῦς. Στὴν αὐλὴ λοιπὸν στέκεται ὁ νοῦς ποὺ ἐμποδίζεται ἀπὸ λογισμοὺς ὄχι εὐλογους, ἐνῶ στὸ ναὸ στέκεται ἐκεῖνος ποὺ ἐμποδίζεται ἀπὸ εὐλογους λογισμοὺς. Ἀπὸ κανενὸς εἴδους λογισμοὺς ὅμως δὲν ἐμποδίζεται ἐκεῖνος ποὺ ἀξιώθηκε νὰ μπεῖ στὰ ἅγια τῶν ἀγίων.

55. Στὸ σπίτι τῆς πρακτικῆς ψυχῆς ὑπάρχουν θρῆνοι καὶ μοιρολόγια καὶ ἀλοῖμονο⁴⁶, ἐξαιτίας τοῦ κόπου. Ἐνῶ στῆς θεωρητικῆς ψυχῆς ἀκούγονται φωνές ἀγαλλιάσεως καὶ δοξολογίας⁴⁷, λόγῳ τῆς γνώσεως.

56. Ὁ πρακτικὸς, ἐξαιτίας τῶν κόπων, ἐπιθυμεῖ νὰ πεθάνει καὶ νὰ βρεθεῖ μαζὶ μὲ τὸ Χριστό⁴⁸. Ὁ θεωρητικὸς ἐπιθυμεῖ πολὺ περισσότερο νὰ παραμένει στὸ σῶμα, καὶ γιὰ τὴ χαρὰ ποὺ δοκιμάζει ἀπὸ τὴν προσευχή, καὶ γιὰ τὴν ὠφέλεια ποὺ γίνεται στὸν πλησίον.

57. Στους πιὸ προικισμένους στὸ λογικὸ, ἡ θεωρία προηγεῖται ἀπὸ τὴν πράξη, ἐνῶ στους λιγότερο προικισμένους, προηγεῖται ἡ πράξη ἀπὸ τὴν θεωρία. Καὶ οἱ δύο καταλήγουν στὸ ἴδιο καλὸ τέλος. Συντομότερα ὅμως θὰ φανεῖ σ' ἐκείνους ποὺ προηγεῖται ἡ θεωρία ἀπὸ τὴν πράξη.

58. Ἡ θεωρία τῶν νοητῶν εἶναι παράδεισος. Σ' αὐτόν, ὁ γνωστικὸς μπαίνει ὅπως στὸ δικό του σπίτι κατὰ τὴν προσευχή. Ὁ πρακτικὸς θὰ φανεῖ σὰν περαστικὸς, ποὺ ἔχει τὴν ἐπιθυμία νὰ σκύψει μέσα νὰ δεῖ, ἀλλὰ δὲν μπορεῖ, γιὰτὶ ὁ φράχτης εἶναι ψηλότερος ἀπὸ τὸ πνευματικὸ του ἀνάστημα.

59. Τὰ σωματικὰ πάθη μοιάζουν μὲ θηρία, τὰ ψυχικὰ μὲ πουλιά. Τὰ θηρία τὰ ἐμποδίζει μὲ φράχτη ἀπὸ τὸ λογικὸ ἀμπέλι ὁ πρακτικὸς, ὄχι ὅμως καὶ τὰ πουλιά, ἂν δὲ φτάσει στὴν πνευματικὴ θεωρία, ἀκόμη κι ἂν φροντίζει πολὺ γιὰ τὴν φύλαξη τοῦ ἐσωτερικοῦ του.

60. Ὁ πρακτικὸς δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀνώτερος ἀπὸ τὴν ἠθικὴ εὐπρέ-

42. Β' Κορ. 3, 18.

44. Ἄρ. 11, 7.

46. Παροιμ. 23, 29.

48. Φιλιπ. 1, 23.

43. Ἐξ. 3, 8.

45. Ψαλμ. 50, 14.

47. Ψαλμ. 41, 5.

πεια, ἐκτὸς ἂν καὶ αὐτός, σὰν τὸν πατριάρχη Ἀβραάμ⁴⁹, βγεῖ ἔξω ἀπὸ τῆ γῆ του, δηλαδή ἀπὸ τὸ φυσικὸ νόμο, καὶ ἀπὸ τῆ συγγενεία του, δηλαδή ἀπὸ τὴν ὡς τότε ζωὴ του ποὺ στρεφόταν στὰ αἰσθητά. Ἔτσι καὶ αὐτὸς θὰ λάβει σὰν σφραγίδα⁵⁰, τὴν ἀφαίρεση τῆς γενικῆς ἡδονῆς· ἀπὸ αὐτὴ εἶναι ποὺ τὸ κάλυμμα ποὺ ἔχομε ἀπὸ τὴ γέννησή μας, δὲν ἐπιτρέπει νὰ μᾶς δοθεῖ ἡ πλήρης ἐλευθερία.

61. Τὸ πουλάρι τὴν ἀνοιξη δὲν ἀνέχεται νὰ μένει μέσα στὸ παχνὶ καὶ νὰ τρώει τὴν τροφὴ ποὺ περιέχει. Οὔτε νεοδίδακτος νοῦς μπορεῖ νὰ ὑπομείνει γιὰ πολὺ τὰ στενὰ ὄρια τῆς προσευχῆς. Εὐχαριστεῖται περισσότερο νὰ βγαίνει στὴν πλατωσιὰ τῆς φυσικῆς θεωρίας ποὺ βρίσκεται στὴν φαλμωδία καὶ στὴν ἀνάγνωση.

62. Ἡ πρακτικὴ ἔχει ζωσμένες, σὰν νὰ ἦταν μέση της⁵¹, μὲ νηστεία καὶ ἀγρυπνία τίς ζωτικὲς της δυνάμεις, ἐνῶ ἡ θεωρητικὴ ἀρετὴ προβάλλει, σὰν λυχνάρια ποὺ καίνε μὲ τὴ σιωπὴ καὶ τὴν προσευχὴ, τίς γνωστικὲς της δυνάμεις. Ἡ πρώτη ἔχει τὸ λογισμὸ σὰν παιδαγωγό, ἐνῶ ἡ ἄλλη ἔχει σὰν νυμφαγωγὸ τὸν ἔμφυτο ἐσωτερικὸ λόγο.

63. Ὁ ἀτελὴς νοῦς δὲν ἐπιτρέπεται νὰ μπαίνει στὸ κατάκαρπο ἀμπέλι τῆς προσευχῆς. Ἐπιτρέπεται μόνο καὶ μὲ δυσκολία, ὅπως ὁ φτωχὸς τ' ἀποτρυγάδια, νὰ παίρνει τὸν ἀπλὸ ἀπόηχο τῶν φαλμῶν.

64. Ὅλοι ὅσοι ἔρχονται σὲ ἐπικοινωνία μὲ τὸν βασιλιά, δὲν μποροῦν καὶ νὰ γευματίσουν μαζί του· ἔτσι καὶ ὅσοι φτάνουν στὴν εὐτυχία τῆς προσευχῆς, δὲ θὰ φτάσουν καὶ στὴ θεωρία ποὺ αὐτὴ προσφέρει.

65. Χαλινάρι τοῦ θυμοῦ εἶναι ἡ σιωπὴ ποὺ γίνεται στὴν ὥρα της· τῆς παράλογης ἐπιθυμίας, ἡ μετρημένη τροφὴ· τοῦ δυσκολοκράτητου λογισμοῦ, ἡ μονολόγιστη προσευχὴ.

66. Κι ἐκεῖνος ποὺ εἰσδύει στὸ βυθὸ τῆς θάλασσας γιὰ νὰ βγάλει τὸ αἰσθητὸ μαργαριτάρι, κι ἐκεῖνος ποὺ εἰσδύει στὸ γνωστικὸ βυθὸ γιὰ νὰ βγάλει πάνω τὸ νοητὸ μαργαριτάρι, ἂν δὲν γυμνωθοῦν, ὁ πρῶτος ἀπὸ τὰ ρούχα του, καὶ ὁ δεῦτερος ἀπὸ τὴν αἴσθηση, καὶ οἱ δύο θὰ ἀποτύχουν.

67. Ὁ νοῦς ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν προσευχὴ βρίσκεται μέσα στὴ διάνοιά του, εἶναι σὰν νυμφίος μαζί μὲ τὴ νύμφη στὸ νυμφικὸ θάλαμο. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν τοῦ ἐπιτρέπεται νὰ μπεῖ, στέκεται ἀπ' ἔξω καὶ φωνάζει στεναζοντας: «Ποιὸς θὰ μὲ φέρει σὲ πόλη περιτειχισμένη; Καὶ ποιὸς θὰ μὲ ὀδηγήσει⁵² ὥστε νὰ μὴν ἀποβλέπω σὲ ματαιότητες καὶ σὲ ψεύτικους ἐνθουσιασμοὺς⁵³ κατὰ τὴν προσευχὴ;»

68. Ὅπως εἶναι τὸ ἀνάλατο φαῖ στὸ λάρυγγα, ἔτσι θὰ φανεῖ στὸ νοῦ ἡ προσευχὴ χωρὶς κατάνυξη.

69. Ἡ ψυχὴ ποὺ κυνηγᾷ ἀκόμη νὰ φτάσει τὴν προσευχὴ, μοιάζει μὲ τὴ

49. Γεν. 12, 1.

50. Ρωμ. 4, 11.

51. Λουκ. 12, 35.

52. Ψαλμ. 59, 11.

53. Ψαλμ. 39, 5.

γυναίκα πού κοιλοπονᾷ· ἐκείνη πού τὴν ἔφτασε, μοιάζει μὲ τὴ γυναίκα πού γέννησε καὶ εἶναι γι' αὐτὸ γεμάτη χαρά.

70. Παλιὰ ὁ λαὸς τῶν Ἀμορραίων πού κατοικοῦσε στὸ βουνό, κατέβαινε καὶ πλήγωνε ὅσους ἐπιχειροῦσαν νὰ περάσουν μὲ τὴ βία⁵⁴. Καὶ τώρα ἡ κακὴ λήθη διώχνει ἐκείνους πού, χωρὶς ν' ἀποκτήσουν ἀκόμη τὴν ἀγνεία, προσπαθοῦν ν' ἀνεβοῦν στὴν ὑψηλότερη προσευχὴ τῆς ἀπλότητος.

71. Οἱ δαίμονες ἔχουν ἐκ φύσεως μεγάλη ἔχθρα ἐναντίον τῆς καθαρῆς προσευχῆς. Τοὺς κατατρομάζει ὅχι τὸ πλῆθος τῶν φαλμῶν, ὅπως τοὺς πολεμιστὲς τὸ πλῆθος τῶν ἀντιπάλων, ἀλλὰ ἡ συμφωνία τῶν τριῶν, τοῦ νοῦ μὲ τὸ λογικὸ καὶ τοῦ λογικοῦ μὲ τὴν αἴσθηση.

72. Ἡ φιλὴ προσευχὴ εἶναι σὰν φωμὶ πού στηρίζει τοὺς προσευχομένους. Ἡ προσευχὴ πού γίνεται μὲ κάποια θεωρία, εἶναι σὰν λάδι πού τρέφει. Καὶ ἡ προσευχὴ πού εἶναι χωρὶς μορφὴ, εἶναι σὰν εὐωδιαστὸ κρασί, πού ὅσοι τὸ πίνουν ἀχόρταστα, ἔρχονται σὲ ἔκσταση.

73. Ὁ ἄγριος ὄνος ἀποφεύγει περιφρονητικὰ τὴν πόλη μὲ τὴν ὀχλαγωγία της, καὶ ὁ μονόκερος δὲν εἶναι δυνατὸν ἀπὸ κανένα νὰ δεθεῖ, ὅπως λέει ἡ Γραφή⁵⁵. Ἔτσι καὶ ὁ νοῦς πού κυριάρχησε πάνω στὴ φύση καὶ στοὺς παρὰ φύση λογισμοὺς, περιφρονεῖ, ὅταν προσεύχεται, τὴν ματαιότητα τῶν λογισμῶν, καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξουσιάζεται ἀπὸ κανένα αἰσθητό.

74. Ὅποιος ἀπειλεῖ τοὺς σκύλους μὲ τὸ ραβδί του, τοὺς ἐξαγριώνει ἐναντίον του. Κι ἐκεῖνος πού προσπαθεῖ νὰ ἐπιτύχει τὴν καθαρὴ προσευχὴ, ἐξαγριώνει τοὺς δαίμονες.

75. Ὁ ἀγωνιστὴς πρέπει νὰ περιορίζει τὴν αἴσθησή του στὴ μονοειδῆ τροφή καὶ τὸ νοῦ του στὴ μονολόγιστη προσευχὴ. Ἔτσι βγαίνοντας ἀπὸ τὴ σχέση μὲ τὰ πάθη, θὰ φτάσει καὶ στὸ νὰ ἀρπάζεται πρὸς τὸν Κύριο κατὰ τὴν προσευχὴ του.

76. Οἱ ἡδυπαθεῖς ὅταν προσεύχονται, σὰν ὑλικοὶ πού εἶναι, ἔχουν τοὺς λογισμοὺς σὰν βατράχους νὰ τοὺς ἀπασχολοῦν. Οἱ μετριοπαθεῖς ἔχουν τὶς θεωρίες σὰν ἀηδόνια πού τοὺς εὐφραίνουν πάρα πολύ, πετώντας ἀπὸ τὸ ἕνα κλωνάρι στὸ ἄλλο, δηλαδή ἀπὸ θεωρία σὲ θεωρία. Στους ἀπαθεῖς ὑπάρχει σιγὴ καὶ πολλὴ ἡρεμία λογισμῶν καὶ νοημάτων ὅταν προσεύχονται.

77. Παλιὰ ἡ Μαρία, ἡ ἀδελφὴ τοῦ Μωυσῆ, ὅταν εἶδε τὴν ἡττα τῶν ἐχθρῶν, πῆρε τὸ τύμπανο καὶ μπῆκε ἐπικεφαλῆς στὶς γυναῖκες πού ἔφαλλαν τὰ ἐπινίκια⁵⁶. Τώρα πρὸς ἔπαινο τῆς ψυχῆς πού νίκησε τὰ πάθη, ἡ ἀνώτερη ἀρετὴ, δηλαδή ἡ ἀγάπη, ἀφοῦ σηκωθεῖ τραγουδώντας καὶ παίζοντας τὴν κιθάρα, σὰν νὰ ἐπιδίδεται σὲ κάποια θεωρία, ἐπαινεῖ αὐτὴν πού ἀγωνίστηκε ν' ἀποκτήσει ὁμορφιά καὶ δὲν παύει χαρούμενη, μαζὶ μὲ τὶς ἄλλες ἀρετές, νὰ δοξολογεῖ τὸ Θεό.

78. Ὅταν ἀπὸ τὴν συνεχὴ προσευχὴ κατεβοῦν τὰ λόγια τῶν φαλμῶν

54. Δευτ. 1, 43-44.

55. Ἰωβ 39, 7 καὶ 10.

56. Ἐξ. 15, 20-21.

στήν καρδιά τοῦ προσευχομένου, τότε καί αὐτή, σάν γῆ γόνιμη πού εἶναι, ἀρχίζει ἀπό μόνη της ν' ἀνθοφορεῖ: σάν τριαντάφυλλα τήν θεωρία τῶν ἀσωμάτων, σάν κρίνα τῆ λαμπρῆ θεωρία τῶν σωμάτων, καί σάν μενεξέδες τῆ θεωρία τῶν ποικίλων καί ἀνεξιχνίαστων θείων ἀποφάσεων.

79. Ἡ φλόγα πού δεσμεύτηκε σέ ξύλα, γίνεται φωτοφόρος. Καί ἡ ψυχὴ πού ἀπελευθερώνεται ἀπὸ τὴν ὕλη, γίνεται θεοφόρος. Ἡ φλόγα ὑψώνεται ὅσο κρατοῦν τὰ ξύλα, ἐνῶ ἡ ψυχὴ, ὥσπου νὰ καταλήξει στὸ τέρμα τοῦ θείου ἔρωτα.

80. Ἡ ψυχὴ πού ἀπαρνήθηκε τελείως τὸν ἑαυτό της καί ὑψώθηκε ὀλοκληρωτικά στὴν προσευχή, δὲν κατεβαίνει ὅταν τὸ θέλει ἡ ἴδια, ἀφοῦ βρίσκεται πάνω ἀπὸ τὴν κτίση: κατεβαίνει ὅταν αὐτὸ κριθεῖ σωστὸ ἀπὸ Ἐκεῖνον πού κυβερνᾷ μὲ ζῦγι καί μέτρο τῆ ζωῆ μας.

81. Ὅταν διωχθεῖ ἀπὸ τὴν ψυχὴ ἡ ἀκηδία καί ἀπὸ τῆ διάνοια ἡ πονηρία, τότε ὁ νοῦς, μένοντας γυμνός στὴν ἀπλότητά του, στὴν ἀνυπόκριτη ζωὴ πού δὲν καλύπτεται ἀπὸ πράξεις αἰσχύνης, ψάλλει κι αὐτὸς καινούργιο ὕμνο στὸ Θεό, καί Τὸν εὐχαριστεῖ παίζοντας μελωδία εὐφροσύνης, ἐορτάζοντας τὰ ἐγκαίνια τῆς μέλλουσας ζωῆς.

82. Ὅταν ἡ προσευχόμενη ψυχὴ ἀρχίσει νὰ ἔχει θειότερες ἐμπειρίες, τότε κι αὐτή, ὅπως ἡ νύμφη τοῦ Ἄσματος, τέτοια λόγια λέει στίς ὁμοιές της ψυχές: «Ὁ ἀγαπημένος μου ἄπλωσε τὸ χέρι ἀπὸ τὸ ἀνοιγμα τῆς θύρας, καί τὰ σπλάχνα μου ταράχθηκαν γι' αὐτόν»⁵⁷.

83. Ὅπως ὁ στρατιώτης, ὅταν ἐπιστρέφει ἀπὸ τὸν πόλεμο, βγάζει ἀπὸ πάνω του τὸ βᾶρος τῶν ὄπλων, ἔτσι καί ὁ πρακτικὸς τοὺς λογισμούς, ἐρχόμενος στὴ θεωρία. Γιατί οὔτε ὁ πρῶτος ἔχει ἀνάγκη τὰ ὄπλα, ἂν δὲν εἶναι σὲ πόλεμο, οὔτε ὁ δεύτερος τοὺς λογισμούς, ἂν δὲν στρέφεται στὰ αἰσθητά.

84. Οἱ πρακτικοὶ θεωροῦν τὰ ὄντα πῶς εἶναι κατὰ τὴν ἐξωτερικὴ κατάσταση, ἐνῶ οἱ θεωρητικοὶ πῶς αὐτὰ εἶναι κατὰ τὴν φύση τους. Μόνον οἱ γνωστικοὶ θεωροῦν τοὺς λόγους τῶν ὄντων καί κατὰ τοὺς δύο τρόπους.

85. Στοὺς λόγους τῶν σωματικῶν ὄντων ἀναγνωρίζονται τὰ ἀσώματα. Στὰ ἀσώματα ἐπισημαίνεται ὁ ὑπερούσιος λόγος, πρὸς τὸν ὁποῖο βιάζεται νὰ φτάσει κάθε ἀγωνιζόμενη ψυχὴ.

86. Οἱ λόγοι τῶν ἀσωμάτων εἶναι σάν κόκκαλα πού σκεπάζονται ἐξωτερικὰ ἀπὸ τὰ αἰσθητά. Αὐτοὺς δὲν θὰ τοὺς δεῖ κανεὶς ἀπ' ὅσους δὲν ἔχουν ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὴν ἐμπαθὴ προσκόλληση στὰ αἰσθητά.

87. Βγάζει ἀπὸ πάνω του τὰ ὄπλα ὁ στρατιώτης, ὅταν ἀφήσει τὸν πόλεμο. Καί ὁ θεωρητικὸς τοὺς λογισμούς, ὅταν καταλήγει στὸν Κύριο.

88. Ὁ στρατηγὸς πού δὲ βρίσκει λάφυρα στὸν πόλεμο, στενοχωρεῖται. Ὅμοια καί ὁ πρακτικὸς στὴν προσευχή, ὅταν δὲν πετύχει τὴν πνευματικὴ θεωρία.

57. Ἄσμα 5, 4.

89. Τὸ ἐλάφι, ὅταν δαγκωθεῖ ἀπὸ κάποιου φίδι, τρέχει στὶς πηγές. Καὶ ἡ ψυχὴ ποὺ πληγώθηκε ἀπὸ τὸ γλυκύτατο βέλος τῆς προσευχῆς, τρέχει στὶς λάμψεις τῶν ἀσωμάτων.

90. Οὐτε ὁ σωματικὸς ὀφθαλμὸς μπορεῖ νὰ δεῖ τὸν κόκκο τοῦ σιταριοῦ, οὔτε ὁ πρακτικὸς νοῦς τὴν ἴδια του τῆ φύση, ἂν δὲ γυμνωθεῖ, ὁ μὲν κόκκος ἀπὸ τὸ ἔλυτρό του, ὁ δὲ νοῦς ἀπὸ τῆ σχέσης του μὲ τὰ αἰσθητά, ἡ ὁποία τὸν περικαλύπτει.

91. Τὰ ἄστρα κρύβονται μὲ τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου, καὶ οἱ λογισμοὶ ἐγκαταλείπουν τὸ νοῦ ὅταν ὁ νοῦς ξαναγυρίζει στὸ βασιλεῖο του.

92. Μετὰ τὸ τέλος τῆς πρακτικῆς, οἱ πνευματικὲς θεωρίες ξεχύνονται στὸ νοῦ, σὰν ἀκτίνες τοῦ ἡλίου ποὺ ἀνέτειλαν ἀπὸ τὸν ὀρίζοντα· φαίνονται ὅτι προέρχονται ἔξω ἀπὸ τὸ νοῦ, ἐνῶ εἶναι δικές του, καὶ τὸν ἀγκαλιάζουν γιὰ τὴν καθαρότητά του.

93. Ὁ θεωρητικὸς νοῦς, ὅταν κατεβεῖ ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ ὑποκύπτοντας στὶς ἀνάγκες τῆς φύσεως, μπορεῖ νὰ λείει παρόμοια μὲ αὐτὰ ποὺ εἶπε ὁ Μέγας Βασιλεῖος: «Τί εἶναι πιὸ θαυμάσιο ἀπὸ τὸ θεῖο κάλλος; Καὶ ποιά ἔννοια εἶναι πιὸ χαριτωμένη ἀπὸ τὴν ἔννοια τῆς μεγαλοπρέπειας τοῦ Θεοῦ; Ποιὸς πόθος εἶναι τόσο σφοδρὸς καὶ ἀφόρητος, ὅπως ὁ πόθος τοῦ Θεοῦ ποὺ γίνεται μέσα στὴν καθαρὴ ἀπὸ κάθε κακία ψυχὴ, ποὺ λείει μὲ ὅλη τὴ διάθεσή της: “Ἐγὼ εἶμαι λαβωμένη ἀπὸ ἀγάπη”,⁵⁸»

94. Ἐκεῖνος μπορεῖ νὰ λείει: «Θερμάνθηκε ἡ καρδιά μου μέσα μου καὶ ἀπὸ τὴ μελέτη μου ἀναφε μέσα μου φωτιά»⁵⁹, ὁ ὁποῖος δὲν κουράζεται νὰ ἀκολουθεῖ ἀπὸ κοντὰ τὸ Θεὸ μὲ τὴν προσευχὴ, καὶ δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ ζεῖ μὲ ἀνθρώπινες ἀδυναμίες⁶⁰.

95. Ἡ πρακτικὴ ψυχὴ, ποὺ μετὰ τὴν ἀποβολὴ τῶν κακῶν πιέζεται ἀπὸ τοὺς πονηροὺς δαίμονες καὶ λογισμοὺς νὰ στραφεῖ πάλι σὲ μάταια πράγματα καὶ σὲ φευτικούς ἐνθουσιασμούς⁶¹, ὅς λείει παρόμοια μὲ τὴ νύμφη τοῦ Ἄσματος: «Ξεντύθηκα τὸ φόρεμά μου, πῶς νὰ τὸ φορέσω πάλι; Ἐπλυνα τὰ πόδια μου, πῶς νὰ τὰ λερῶσω;»⁶²

96. Εἶναι προνόμιο τῆς ψυχῆς ποὺ ἀγαπᾷ τὸ Θεό, νὰ τολμᾷ νὰ λείει: «Πές μου, ἐσύ ὁ καλὸς Ποιμένας, ποὺ βόσκεις τὰ πρόβατά σου καὶ ποὺ ξεκουράζεις τὸ μεσημέρι τὰ ἀρνιά σου, γιὰ νὰ τὰ ἀκολουθήσω, μὴν τυχὸν βρεθῶ ἀνάμεσα στὰ κοπάδια τῶν συντρόφων σου;»⁶³

97. Ἡ πρακτικὴ ψυχὴ ποὺ ζητεῖ νὰ κρατήσῃ τὴν προσευχὴ καὶ δὲν μπορεῖ, λείει κι αὐτὴ παρόμοια μὲ τὴ νύμφη τοῦ Ἄσματος: «Τὶς νύχτες στὸ κρεβάτι μου ἀναζήτησα ἐκεῖνον ποὺ ἀγάπησα. Τὸν ζήτησα καὶ δὲν τὸν βρήκα, τὸν κάλεσα καὶ δὲ μὲ ἄκουσε. Θὰ σηκωθῶ λοιπὸν —μὲ προσευχὴ πιὸ ἐντακτικὴ—, θὰ φέρω γύρω τὴν πόλη, στὶς ἀγορὲς καὶ στὶς πλατεῖες θὰ ζητή-

58. Ἄσμα 2, 5.

59. Ψαλμ. 38, 4.

60. Ἱερ. 17, 16.

61. Ψαλμ. 39, 5.

62. Ἄσμα 5, 3.

63. Ἄσμα 1, 7.

σω ἐκεῖνον πού ἀγάπησα⁶⁴. Ἴσως καὶ βρῶ ἐκεῖνον πού εἶναι πάντοτε ἐδῶ, καὶ ἔξω ἀπὸ κάθε τί, καὶ χορτάσω ὅταν ἀντικρύσω τὴ δόξα του⁶⁵».

98. "Όταν ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὴ χαρὰ τῆς προσευχῆς ἀρχίζει νὰ λούζεται ἀπὸ δάκρυα, τότε κι αὐτὴ, παίρνοντας θάρρος, φωνάζει σὰν νύμφη στὸν νυμφίο τῆς: «Ἄς κατεβεῖ ὁ ἀγαπημένος μου στὸν κῆπο του καὶ ἄς φάει σὰν ἀκρόδρυα⁶⁶ τὴν παρηγοριὰ πού ἔφτιαξαν μὲ κόπο τὰ δάκρυά μου».

99. "Όταν ἡ πρακτικὴ ψυχὴ, βλέποντας τὸ μέγεθος καὶ τὴν ὁμορφιὰ τῶν δημιουργημάτων⁶⁷, ἀρχίζει νὰ θαυμάζει τὸ Δημιουργὸ καὶ νὰ ἀπολαμβάνει τὴν ἡδονὴ ἀπὸ αὐτά, τότε μὲ ἐκπληξῆ ἀναφωνεῖ: «Πόσο ὠραίος εἶσαι νυμφίε, κῆπε τοῦ πατέρα σου! Εἶναι ἄνθος τῆς πεδιάδας καὶ κέδρος σὰν τοὺς κέδρους τοῦ Λιβάνου· ἐπιθύμησα τὴ σκιά του καὶ κάθισα κάτω ἀπὸ αὐτὴν, καὶ ὁ καρπὸς του ἦταν γλυκὸς στὸν λάρυγγά μου.»⁶⁸

100. "Αν ἐκεῖνος πού δέχεται στὸ σπίτι του βασιλιάδες παρουσιάζεται τόσο ἐπίσημος καὶ λαμπρὸς καὶ γεμίζει ἀπὸ χαρὰ, πόσο μᾶλλον θὰ συμβεῖ αὐτὸ στὴν ψυχὴ πού, ἀφοῦ καθαρίστηκε, δέχτηκε μέσα τῶν Βασιλέα τῶν βασιλέων⁶⁹, σύμφωνα μὲ τὴν ἀφευδὴ ὑπόσχεσή Του⁷⁰. Ἄλλὰ ἡ ψυχὴ αὐτὴ ὀφείλει νὰ ἀσφαλίζεται μὲ πάρα πολὺ μεγάλη εὐλάβεια, βγάζοντας ἔξω κάθε τι πού φαίνεται ὅτι δὲν ἀναπαύει Ἐκεῖνον, καὶ νὰ φέρνει μέσα ὅ,τι ἀρέσει σ' Ἐκεῖνον.

101. Ἐκεῖνος πού περιμένει νὰ κληθεῖ αὔριο ἀπὸ τὸν βασιλιά, γιὰ τί ἄλλο θὰ φροντίσει, παρὰ νὰ μελετήσῃ λόγια πού θὰ τοῦ ἀρέσουν; Αὐτὸ ἂν τηρήσῃ ἡ ψυχὴ, δὲ θὰ βρεθεῖ ἀπροετοίμαστη στὸ μελλοντικὸ δικαστήριον.

102. Μακάρια εἶναι ἡ ψυχὴ ἡ ποία, περιμένοντας καθημερινὰ νὰ ἔρθῃ ὁ Κύριός τῆς, δὲ λογαριάζει καθόλου τὸν κόπο τῆς ἡμέρας, οὔτε τῆς νύχτας, ἐπειδὴ Αὐτὸς πρόκειται νὰ ἐμφανισθεῖ εὐθὺς τὸ πρωί.

103. "Όλους τοὺς βλέπει ὁ Θεός, ἀλλὰ τὸ Θεὸ τὸν βλέπουν ἐκεῖνοι πού δὲν θεωροῦν τίποτε, ὅταν προσεύχονται. Καὶ ὅσοι βλέπουν τὸ Θεό, εἰσακούονται συνάμα ἀπὸ Αὐτόν. "Όσοι ὅμως δὲν εἰσακούονται, δὲν Τὸν βλέπουν. Εἶναι μακάριος ἐκεῖνος πού πιστεύει ὅτι τὸν βλέπει ὁ Θεός. Γιατὶ δὲ θὰ σαλευθεῖ ἀπὸ τὴ θέση του⁷¹ χωρὶς νὰ θέλει ὁ Θεός.

104. Τὰ ἀγαθὰ τῆς βασιλείας πού εἶναι μέσα μας⁷², τὰ ὁποῖα δὲν εἶδε μάτι πού ἀγαπᾷ τὰ ὠραῖα καὶ δὲν τ' ἄκουσε ἀκοή πού ἀγαπᾷ τὶς τιμὲς καὶ δὲν τὰ διανοήθηκε καρδιὰ ἄδεια ἀπὸ Ἅγιο Πνεῦμα⁷³, εἶναι προκαταβολὲς τῶν ἀγαθῶν πού μέλλουν νὰ δοθοῦν στοὺς δικαίους στὴ μέλλουσα βασιλεία ἀπὸ τὸ Θεό. Καὶ ἐκεῖνος πού δὲν ἀπολαμβάνει αὐτά, τὰ ὁποῖα εἶναι οἱ καρποὶ τοῦ Πνεύματος⁷⁴, δὲν μπορεῖ νὰ ἀπολαύσῃ ἐκεῖνα τὰ μέλλοντα.

105. Οἱ λογιισμοὶ τῶν πρακτικῶν μοιάζουν μὲ ἐλάφια. Γιατὶ ὅπως ἐ-

64. Ἄσμα 3, 1-2.

65. Ψαλμ. 16, 15.

66. Ἄσμα 4, 16.

67. Σ. Σολ. 13, 5.

68. Ἄσμα 2, 1-3.

69. Ἄποκ. 19, 16.

70. Ἰω. 14, 23.

71. Ψαλμ. 72, 2.

72. Λουκ. 17, 21.

73. Α' Κορ. 2, 9.

74. Γαλ. 5, 22.

κεῖνα ἄλλοτε εἶναι πάνω στὰ βουνὰ ἀπὸ τὸ φόβο τῶν κυνηγῶν κι ἄλλοτε κάτω στὶς κοιλάδες σύμφωνα μὲ τὸν πόθο τους, ἔτσι καὶ αὐτοί. Οὔτε πάντοτε μποροῦν νὰ βρίσκονται σὲ πνευματικὴ θεωρία, ἀπὸ τὴν ἀδυναμία τους, οὔτε συνέχεια στὴ φυσικὴ θεωρία, ἀφοῦ δὲν ζητοῦν πάντοτε τὴν ἀνάπαυση. Οἱ λογισμοὶ ὅμως τῶν θεωρητικῶν γίνονται ὑπεροπτικοὶ ἀπέναντι στὰ χαμηλὰ θεωρήματα.

106. Οἱ σταγόνες τῆς δροσιάς ποτίζουν τὴ γῆ. Τὶς διαθέσεις τῆς ψυχῆς κατὰ τὴν προσευχὴ, τὶς ποτίζουν στεναγμοὶ μὲ δάκρυα ποὺ βγαίνουν ἀπὸ τὴν καρδιά.

107. Κανεὶς δὲ θὰ φτάσει στὴ θεωρία τῆς θεότητας, ἡ ὁποία νοεῖται ὡς Τριάδα, ἂν δὲν ξεπεράσει τὴν ὕλικὴ δυάδα καὶ τὴ γειτονικὴ σ' αὐτὴν μονάδα*· ἀλλὰ οὔτε καὶ ἀπὸ αὐτὴν θὰ πάει πρὸς τὸ φηλά, ἂν δὲν κάνει τὸ νοῦ του μονάδα μέσα στὰ νοούμενα.

108. Δὲν εἶναι τόσο δύσκολο νὰ κόψει κανεὶς τὸ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ νὰ μὴν τρέχει πρὸς τὰ κάτω, ὅσο νὰ ἀναχαιτίσει τὴν ὄρμη τοῦ νοῦ νὰ μὴ σκορπίζεται στὰ ὄρατά, ἀλλὰ νὰ συγκεντρώνεται ὅταν θέλει πρὸς τὰ οὐράνια καὶ συγγενὴ του κατὰ τὴν προσευχὴ· παρόλο ποὺ αὐτὸ εἶναι κατὰ φύσιν, ἐνῶ τὸ πρῶτο εἶναι παρὰ φύσιν.

109. Ἐκεῖνοι ποὺ καθαίρονται, εἰσδύοντας μὲ τὸ νοῦ τους στὸ ἐσωτερικὸ τῶν ὄρατῶν, γεμίζουν ἀπὸ τόση ἔκπληξη καὶ χαρὰ, ὥστε νὰ μὴν μποροῦν νὰ χωρέσουν πλέον κανένα ἐπίγειο, ἀκόμη καὶ ἂν τοὺς περικυκλώσουν ὅλα τὰ περιζήτητα.

110. Καὶ μόνο νὰ ὀνομάσει κανεὶς τοὺς νόμους τῆς φύσεως, εἶναι ἀρκετὸ ὥστε νὰ προκαλέσουν μεγάλο θαυμασμό. "Ὅταν πάλι κατανοοῦνται, φαίνονται ὡς ἀνθισμένα λιβάδια ποὺ ἀναβλύζουν τὴ γλυκύτητα τῆς πνευματικῆς πανδαισίας, ὡς νέκταρ οὐράνιο, ἀπὸ ἀγνὰ λουλούδια.

111. Στὰ δροσερὰ ἄνθη τῶν λιβαδιῶν, οἱ μέλισσες περιτριγυρίζουν τὴ βασιλίσσά τους. Καὶ τὴν ψυχὴ ποὺ ἔφτασε νὰ βρῆται σὲ ἀδιάλειπτη κατάνυξη, τὴν περικυκλώνουν οἱ νοερὲς δυνάμεις ὡς φίλες καὶ οἰκεῖες καὶ βοηθοῦν νὰ ἐκπληρωθοῦν οἱ ἐπιθυμίαι τῆς.

112. Μέσα στὸν ὄρατὸ κόσμον, ὡς ἄλλος κόσμος φαίνεται ὁ ἄνθρωπος, ἐνῶ στὸ νοητὸ κόσμον, ὁ λογισμὸς. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὁ μηνυτὴς τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς καὶ ὅσων εἶναι ἀνάμεσά τους, ἐνῶ ὁ λογισμὸς εἶναι ἐξηγητὴς τοῦ νοῦ καὶ τῆς αἰσθήσεως καὶ ὅσων σχετίζονται μ' αὐτὴν· χωρὶς αὐτούς, καὶ οἱ δύο κόσμοι θὰ ἦταν βουβοί.

113. Δὲν περπατᾷ μὲ τόση χαρὰ ὁ αἰχμάλωτος ποὺ ἐλευθερώνεται με-

* Ὑλικὴ δυάδα εἶναι ὁ αἰσθητὸς κόσμος ὡς συγκείμενος ἀπὸ ὕλη καὶ μορφή (βλ. τὸ κεφ. 95 τῆς Γ' ἑκατοντάδας διαφόρων κεφαλαίων τοῦ ἁγίου Μαξίμου, στὸ Β' τόμον τῆς Φιλοκαλίας σελ. 166).

Μονάδα ἴσως εἶναι ὁ νοῦς. Βλ. συνέχεια τοῦ χωρίου. Ἐπίσης πρβλ. τὰ κεφ. 82 καὶ 83 τῆς Α' ἑκατοντάδας πρὸς τὸ Θαλάσσιο τοῦ ἁγίου Μαξίμου, στὸ Β' τόμον τῆς Φιλοκαλίας σελ. 119.

τὰ ἀπὸ πολὺ χρόνον, ὅσο βαδίζει πρὸς τὰ οὐράνια ὡς πρὸς οἰκεῖα μὲ ἀγαλλίαση ὁ νοῦς ποῦ ἐλευθερώνεται ἀπὸ τῆ σχέση μὲ τὰ αἰσθητά.

114. Γιὰ ἐκεῖνον ποῦ δὲν προσεύχεται μὲ προσοχή, ἀλλὰ διασπᾶται ἐδῶ κι ἐκεῖ, ὁ φαλμὸς θὰ λογαριαστεῖ βαρβαρικός, κι ὁ ἴδιος βάρβαρος γιὰ τὸν φαλμὸ, καὶ οἱ δύο θὰ θεωρηθοῦν ἀπὸ τοὺς δαίμονες μανιακοί.

115. Δὲν εἶναι τὸ ἴδιο ἐκεῖνοι γιὰ τοὺς ὁποίους σταυρώθηκε ὁ κόσμος καὶ ἐκεῖνοι ποῦ σταυρώθηκαν γιὰ τὸν κόσμ⁷⁵. Γιὰ τοὺς πρώτους καρφιά εἶναι ἡ νηστεία καὶ ἡ ἀγρυπνία· γιὰ τοὺς δεύτερος, ἡ ἀκτημοσύνη καὶ ἡ καταφρόνηση. Χωρὶς τὰ δεύτερα, οἱ κόποι τῶν πρώτων εἶναι ἀνώφελοι.

116. Κανέννας δὲν μπορεῖ νὰ προσευχηθεῖ καθαρά, ἂν ἔχει αἰχμαλωτιστεῖ ἀπὸ πάθος πρὸς τὰ ὠραῖα ἢ τίς τιμές. Γιατὶ οἱ σχέσεις μὲ τὰ αἰσθητά καὶ οἱ μάταιοι λογισμοί, καθὼς ἔχουν οἰκειότητα μὲ τὰ πάθη αὐτά, γίνονται σὰν σχοινιά πλεγμένα τριγύρω του καὶ τραβοῦν παρόμοια μὲ δεμένο σπουργίτι πρὸς τὰ κάτω τὸ νοῦ ποῦ προσπαθεῖ νὰ πετάξει στὸν καιρὸ τῆς προσευχῆς.

117. Ἀδύνατο στὸν καιρὸ τῆς προσευχῆς νὰ εἶναι εἰρηνικός ὁ νοῦς ποῦ δὲν ἀπέκτησε τὴν ἀγαπητὴ ἐγκράτεια καὶ τὴν ἀγάπη. Γιατὶ ἡ ἐγκράτεια ἀγωνίζεται νὰ καταργήσῃ τὴν ἔχθρα τοῦ σώματος κατὰ τῆς ψυχῆς, ἐνῶ ἡ ἀγάπη τὴν ἔχθρα πρὸς τὸν πλησίον γιὰ χάρη τοῦ Θεοῦ. Καὶ τότε ἡ εἰρήνη ποῦ ξεπερνᾷ κάθε νοῦ⁷⁶, ἀφοῦ ἔρθῃ, ὑπόσχεται νὰ μείνῃ μαζί μὲ ἐκεῖνον ποῦ εἰρήνευσε μ' αὐτὸ τὸν τρόπο.

118. Πρέπει, ὅποιος ἀγωνίζεται νὰ μπεῖ στὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, νὰ ἔχει πλούσια σὲ ἀγαθὰ τὴν ἐνάρετη ἐργασία του· σὲ ἐλεημοσύνες μὲ παροχὴ ἀπὸ τὸ ὑστέρημά του, καὶ σὲ κόπους γιὰ χάρη τῆς εἰρήνης, μὲ τὴν ἀπόφαση τῆς ὑπομονῆς ποῦ παρέχει ὁ Κύριος.

119. Οὔτε ὁ φτωχὸς στὴν ἀρετὴ ἀπὸ ἀμέλεια, οὔτε ὁ πλούσιος στὴν ἀρετὴ ἀπὸ οἴηση, θὰ βρεθοῦν μέσα στὸ λιμάνι τῆς ἀπάθειας. Γιατὶ κανέννας τοὺς δὲν ἀπόλαυσε τὰ ἀγαθὰ τῆς δικαιοσύνης, ἐφόσον μεσολαβεῖ ἔλλειψη ἢ ὑπερβολή.

120. Οὔτε ἡ γῆ μπορεῖ νὰ κάνει πλούσιο τὸ γεωργό, ἂν δὲν τοῦ χαρίσει πολλαπλάσιο καρπό, ἀλλὰ τοῦ ἐπιστρέφει μόνο τὸ σπόρο ἢ καὶ μιὰ μικρὴ προσθήκη, οὔτε τὸν πρακτικὸ μπορεῖ νὰ τὸν κάνει δίκαιο ἢ πνευματικὴ ἐργασία του, ἂν ὁ ζῆλος του πρὸς τὸ Θεὸ δὲν εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὴν προαίρεσή του.

121. Οὔτε ὅλοι ὅσοι δὲν ἀγαποῦν τὸν πλησίον, μποροῦν νὰ τὸν μισοῦν, οὔτε ὅσοι δὲν τὸν μισοῦν, νὰ τὸν ἀγαποῦν. Καὶ εἶναι ἄλλο νὰ φθονεῖ κανεὶς τὴν προκοπὴ τοῦ πλησίον, κι ἄλλο νὰ τοῦ γίνεταί ἐμπόδιο στὴν προκοπή. Τὸ κατώτερο ὅμως σκαλοπάτι τῆς κακίας εἶναι, ὅχι μόνον νὰ λυπᾶται γιὰ τὰ προτερήματα τοῦ ἄλλου, ἀλλὰ καὶ νὰ τὰ διαβάλλει ὅτι δὲν εἶναι προτερήματα.

75. Γαλ. 6, 14.

76. Φιλίπ. 4, 7.

122. "Άλλα εἶναι τὰ σωματικά πάθη καὶ ἄλλα τὰ ψυχικά. "Άλλα τὰ φυσικά καὶ ἄλλα τὰ παρὰ φύση. Ἐκεῖνος ποῦ ἀπωθεῖ τὰ σωματικά καὶ φυσικά πάθη, ἀλλὰ δὲ δείχνει καμιά φροντίδα γιὰ τὰ ἄλλα, εἶναι ὁμοιος μὲ ἄνθρωπο ποῦ στήνει φράχτη ψηλὸ καὶ πυκνὸ κατὰ τῶν θηρίων, χαίρεται ὅμως ἂν τὰ πουλιὰ τσιμπολογοῦν τὰ σταφύλια τοῦ λογικοῦ ἀμπελιοῦ, ποῦ πράγματι δὲν κρύβονται.

123. Ἡ ψυχὴ πρῶτα φαντάζεται τὸ κακό, κατόπιν τὸ ἐπιθυμεῖ, ἔπειτα νιώθει ἡδονὴ ἢ λύπη γι' αὐτό, κι ἔτσι στὴ συνέχεια φτάνει στὴν αἴσθησή του καὶ μετὰ στὴν ἐπαφὴ μ' αὐτό, τὴν φανερὴ καὶ τὴν ἀφανή. "Όλα τὰ στάδια συνοδεύουν οἱ λογισμοί, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πρώτη κίνηση· ἂν αὐτὴ δὲ γίνεῖ δεκτὴ, τὸ μετέπειτα κακό μένει ἀνερέγητο.

124. Ἐκεῖνοι ποῦ πλησιάζουν στὴν ἀπάθεια, σαλεύονται μόνον ἀπὸ φαντασίες, ἐνῶ ὅσοι ἔχουν μετριάσει τὰ πάθη τους, ἀπὸ ἐπιθυμίες. Στὴν αἴσθηση τοῦ κακοῦ φτάνουν ἐκεῖνοι ποῦ κάνουν κακὴ χρῆση τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ λυποῦνται γι' αὐτό, ἐνῶ στὴν ἐπαφὴ μὲ τὸ κακό, ἐκεῖνοι ποῦ τὸ πραγματοποιοῦν χωρὶς λύπη.

125. Ἡ ἡδονὴ ἔχει ἐγκατασταθεῖ σὲ ὅλα τὰ μέλη τοῦ σώματος, ἀλλὰ δὲν τὰ ἐνοχλεῖ ὅλα ὁμοίως. "Άλλα τὰ ἐνοχλεῖ σὲ σχέση μαῶλλον μὲ τὸ ἐπιθυμητικὸ μέρος τῆς ψυχῆς, ἄλλα μὲ τὸ θυμικὸ καὶ ἄλλα μὲ τὸ λογιστικὸ, μὲ τὴ γαστρυμαργία, τὴν ὀξυθυμία καὶ τὴν πονηρία, τὴν αἰτία ὅλων τῶν ἀνόσιων παθῶν.

126. Εἶναι ἀνάγκη τὰ αἰσθητήρια νὰ ἀνοίγονται σὰν πύλες πόλεως. Εἶναι ὅμως ἀπαραίτητο νὰ μὴν ἐπιτρέπομε, μαζὶ μὲ ὅσα εἶναι ἀναγκαῖα, νὰ μπαίνουν καὶ "ἔθνη ποῦ θέλουν τοὺς πολέμους"⁷⁷ καὶ γίνονται αἰτία μάχης.

127. Ἡ ἡδονὴ εἶναι ἡ μητέρα τῆς ἐπιθυμίας, ἡ ὀξυθυμία τοῦ θυμοῦ καὶ ἡ πονηρία τοῦ φθόνου. Δὲν μπορεῖ νὰ εἰρηνεύει μὲ τὰ δευτέρα ὅποιος δὲν ἀγωνίζεται ἐναντίον τῶν πρώτων. Οὔτε πάλι μπορεῖ νὰ μπεῖ στὸ λιμάνι τοῦ μετριασμοῦ τῶν παθῶν ἐκεῖνος ποῦ ἐργάζεται τις ἐντολὲς ἀναγκαστικά.

128. Ἐκεῖνοι ποῦ ἀποκρούουν τις προσβολὲς τῶν λογισμῶν, δὲν τοὺς ἐπιτρέπουν νὰ μπαίνουν μέσα στὸ λογικὸ ἀμπέλι σὰν θηρία καὶ νὰ τὸ καταστρέφουν. Ἐκεῖνοι ποῦ προχωροῦν στὸ συνδυασμὸ μὲ τοὺς λογισμούς, ἀλλὰ δὲν τοὺς δέχονται μὲ εὐχαρίστηση, ἀπλῶς τοὺς ἐπιτρέπουν νὰ μποῦν στὸ ἀμπέλι, ἀλλ' ὄχι καὶ νὰ ἀγγίξουν τίποτε ἀπ' αὐτό. Ἐκεῖνοι ποῦ συνομιλοῦν μ' εὐχαρίστηση μὲ τὰ πάθη μέσω τῶν λογισμῶν, ἀλλὰ δὲν φτάνουν στὴ συγκατάθεση, εἶναι ὅμοιοι μὲ ἐκείνους ποῦ ἄφησαν τὸν ἀγριοχοῖρο νὰ περάσει μέσα στὸ ἀμπέλι⁷⁸ καὶ τὸ φράχτη, ἀλλὰ δὲν τοῦ ἐπέτρεψαν νὰ χορτάσει ἀπὸ τὰ σταφύλια. Ἐπειτα ὅμως τὸν βρῖσκουν ἰσχυρότερο ἀπὸ τὴ δύναμή τους, ὅταν πληθύνουν τις συγκαταθέσεις τους στὰ πάθη.

129. Δὲν ἔφτασε στὴν ἀπλότητα ἐκεῖνος ποῦ ἔχει ἀκόμη ἀνάγκη νὰ

77. Ψαλμ. 67, 31.

78. Ψαλμ. 79, 14.

φροντίζει για τὸ φραγμὸ πὸ εἶναι ἡ ἐγκράτεια. Δὲν εἶναι ὁ τέλειος, λέει, πὸ ἐγκρατεύεται, ἀλλὰ αὐτὸς πὸ ἀκόμη ἀγωνίζεται⁷⁹. Αὐτὸς μοιάζει μ' ἐκείνον πὸ ἔχει ἀμπέλι ἢ χωράφι ὄχι ἀνάμεσα σὲ ἄλλα ἀμπέλια ἢ χωράφια, ἀλλὰ κάπου ἀπόμερα, καὶ γι' αὐτὸ χρειάζεται μεγάλη φύλαξη καὶ νήψη. Γιατὶ τὸ ἀμπέλι ἐκείνου πὸ ἔφτασε στὴν ἀπλότητα, μένει ἀνέγγιχτο ἀπὸ ὀποιοδήποτε, σὰν νὰ ἀνήκει σὲ κάποιον βασιλιὰ ἢ φοβερὸ ἄρχοντα, πὸ καὶ μόνον ἀκούγοντας τὸ ὄνομά του οἱ κλέφτες καὶ οἱ περαστικοὶ τρομάζουν στὴ σκέψη νὰ μποῦν μέσα.

130. Πολλοὶ ἀνεβαίνουν στὸ σταυρὸ τῆς κακοπάθειας, λίγοι ὅμως εἶναι ἐκεῖνοι πὸ ὑποφέρουν καὶ τὰ καρφιά του. Γιατὶ πολλοὶ δέχονται ὑπάκουα τοὺς θεληματικὸς κόπους καὶ τὶς θλίψεις, τοὺς ἀθέλητους ὅμως, μόνον ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι πέθαναν τελείως για τὸν κόσμον αὐτὸ καὶ τὴν ἀνάπαυσή του.

131. Πολλοὶ εἶναι πὸ ξεντύθηκαν ὅλους τοὺς δερμάτινους χιτῶνες⁸⁰, τὸν τελευταῖον ὅμως τῆς κενοδοξίας, μόνον ἐκεῖνοι πὸ σιχάθηκαν τὴ μητέρα της, τὴν αὐταρέσκεια.

132. Ἐκεῖνος πὸ τοῦ προσφέρονται ἀνθρώπινοι ἔπαινοι καὶ σωματικὴ ἀνάπαυση, ἀλλὰ δὲν τὰ ἀποδέχεται, αὐτὸς, ἔχοντας γυμνωθεῖ ἀπὸ τὸν τελευταῖον χιτῶνα τῆς κενοδοξίας, ἀξιώθηκε νὰ φορέσει ἀπὸ ἐδῶ τὴ λαμπρότητα τῆς οὐράνιας κατοικίας πὸ μὲ πολλοὺς στεναγμοὺς ἐπίζητοῦμε⁸¹.

133. Ἄλλο εἶναι ἡ ἐνέργεια καὶ ἄλλο τὸ ἔργο. Τὸ ἔργο φανερώνει τὴν ὀλοκληρωμένη ἀμαρτία, ἐνῶ ἡ ἐνέργεια εἶναι δεῖγμα ἡδυπάθειας πὸ ἐνεργεῖται ἐσωτερικὰ καὶ ὄχι ἐξωτερικὰ. Ὅπως ἐκεῖνοι πὸ δὲ μετακινουῦνται ἀπὸ τὴ γῆ τους, πληρώνουν ὅμως φόρους στοὺς δυνάστες τους ἐκεῖνα πὸ ἐπιθυμοῦν.

134. Ὅσο ἡ γεύση ἐπιμένει στὶς ἡδονές, ἀδύνατο νὰ μὴν ἀκολουθοῦν καὶ ὅλες οἱ αἰσθήσεις, ἀκόμη καὶ ἂν στοὺς πιὸ ψυχροὺς φαίνεται ὅτι ἡσυχάζουν τὰ ὑπογάστρια, ὅπως τῶν γερόντων πὸ δὲ διεγείρονται λόγω μαρasmus. Ἀλλὰ μιὰ στεῖρα πὸ μοιχεύεται, δὲ θὰ θεωρηθεῖ φρόνιμη ἐπειδὴ δὲ γεννᾷ. Φρόνιμο θὰ ποῦμε ἐκεῖνον πὸ δὲ παθαίνεται ἐσωτερικὰ, οὔτε θέλγεται ἀπὸ τὴν ὄραση.

135. Ἡ ποιότητα τοῦ ἐπιθυμητικοῦ τῆς ψυχῆς ἐλέγχεται στὶς τροφές, στὶς μορφές καὶ στὶς φωνές, τὶς θελκτικὲς καὶ τὶς ὄχι θελκτικὲς. Εἴτε κάνει ἀπλή χρῆση τους μὲ τὴ γεύση, τὴν ὄραση καὶ τὴν ἀκοή, εἴτε κατάχρηση, εἴτε βρίσκεται σὲ μιὰ μέση κατάσταση.

136. Ὅπου δὲν προηγεῖται ὁ φόβος, οἱ λογισμοὶ βρίσκονται σὲ σύγχυση σὰν πρόβατα χωρὶς ποιμένα⁸². Ὅταν ὅμως ὁ φόβος προηγεῖται ἢ ἀκολουθεῖ, βρίσκονται σὲ τάξη καὶ μέσα στὴ μάνδρα τῆς εὐνομίας.

137. Ὁ φόβος εἶναι γιὸς τῆς πίστεως, εἶναι καὶ βοσκὸς τῶν ἐντολῶν.

79. Α' Κορ. 9, 25.

80. Γεν. 3, 21.

81. Β' Κορ. 5, 2.

82. Μάρκ. 6, 34.

Ἐκεῖνος ποῦ δὲν ἀπέκτησε τὴν μητέρα του, δὲ θὰ ἀξιωθεῖ νὰ γίνῃ πρόβατο τῆς βοσκῆς τοῦ Κυρίου.

138. Ἄλλοι ἔχουν μόνον τὶς ἀρχὲς τῶν καλῶν, ἄλλοι καὶ τὶς μεσότη-
τές τους, ἄλλοι ἔχουν καὶ τὰ τέλη τους. Χωρὶς αὐτά, ὁ καθένας θὰ βρεθεῖ
σὰν ἀπλὸς στρατιώτης ἢ ἀξιωματικὸς χωρὶς μισθοδοσία. Καὶ γι' αὐτό, ὁ μὲν
στρατιώτης μόνον τὸ δικό του σπίτι φυλάει ἀπὸ ἐκείνους ποῦ θέλουν νὰ τὸ
βλάψουν, ὁ δὲ ἀξιωματικὸς δὲν ἔχει τὴν πρέπουσα τιμὴ ἀπὸ ὅποιους συναν-
τᾷ.

139. Ἐκεῖνοι ποῦ μᾶς παρακινοῦν νὰ τοὺς ἀκολουθοῦμε στὶς ἡδονές
τοῦ λάρυγγα, ἐνῶ εἴμαστε ἀτελεῖς, κάνουν κάτι παρόμοιο μὲ ἐκείνους ποῦ
μᾶς προτρέπουν νὰ ἀναξέομε τὶς θεραπευμένες πληγές μας, ἢ γιὰ εὐχαρίστη-
ση νὰ ξύνομε τὴν ψώρα, ἢ νὰ τρώμε ἐκεῖνα ποῦ προκαλοῦν πυρετό, ἢ νὰ ξε-
φράζομε τὸ ἀμπέλι καὶ νὰ ἀφήνομε νὰ μπαίνει σὰν ἀγριόχοιρος⁸³ τὸ φρόνημα
τῆς σάρκας καὶ νὰ βόσκει σὰν νὰ ἦταν σταφύλια τὶς καλὲς ἔννοιες. Σ' αὐτοὺς
δὲν πρέπει νὰ πειθόμαστε, οὔτε νὰ μᾶς λυγίζουν οἱ ἐνοχλητικὲς κολαχεῖες
ἀνθρώπων καὶ παθῶν. Ἀντίθετα, νὰ ἐνισχύομε τὸ φράχτη μὲ τὴν ἐγκρά-
τεια, ἕως ὅτου πάφουν νὰ οὐρλιάζουν τὰ θηρία, τὰ σαρκικὰ πάθη, καὶ οἱ μά-
ταιοι λογισμοὶ νὰ μὴν κατεβαίνουν σὰν πουλιά καὶ νὰ βλάπτουν τὸ ἀμπέλι,
δηλαδὴ τὴν ψυχὴ ποῦ εἶναι φορτωμένη μὲ θεωρίες σταλμένες ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ
Χριστό, τὸν Κύριό μας. Σ' Αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες. Ἀμήν.

